

12. Perjantaina 23 päivänä helmikuuta 1990

kello 13

Päiväjärjestys			Siv.
	kaisesta muuttamisesta		456
	Mainittu ehdotus		
Ilmoituksia			
	Siv.	Ensimmäinen käsittely:	
Toinen käsittely:			
1) Ehdotukset laiksi Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta ja eräiksi muiksi tasavallan presidentin vaalittavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskeviksi laeiksi	426	5) Ehdotukset evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijoiden kokonaispalkkausjärjestelmää koskeviksi laeiksi Hallituksen esitys n:o 229/1989 vp. Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 3	„
Hallituksen esitys n:o 232/1988 vp. Lakialoitteet n:ot 1 ja 2/1987 vp. sekä 3 ja 23/1989 vp. Toivomusaloitteet n:ot 8 ja 11/1987 vp. sekä 13 ja 14/1988 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 10/1989 vp. Suuren valiokunnan mietintö n:o 6		Esitellään:	
		6) Hallituksen esitys n:o 9 laiksi Suomen Hallitusmuodon 87 §:n muuttamisesta	457
		7) Hallituksen esitys n:o 11 laiksi liike- ja yhteisötunnuksen luovuttamisesta	„
		8) Ed. Kietäväisen ym. lakialoite n:o 7 laiksi kuntajaosta annetun lain muuttamisesta	„
Ainoa käsittely:			
2) Asetus 29 päivältä joulukuuta 1989 valtiovarainministeriön hallinnonalan eräistä virkajärjestelyistä	455	9) Ed. Riihijärven ym. lakialoite n:o 6 laiksi tieliikennelain 1 ja 64 §:n muuttamisesta	458
Mainittu asetus (A n:o 37/1989 vp.) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3		10) Ed. Moilasen ym. lakialoite n:o 8 laiksi tieliikennelain muuttamisesta ..	„
3) Asetus 19 päivältä tammikuuta 1990 valtioneuvoston kanslian eräistä virkajärjestelyistä	456	Pöydällepanoa varten esitellään:	
Mainittu asetus (A n:o 40/1989 vp.) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 4		11) Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 2 vahvistamatta jätettynä palautetun vesilain muuttamista koskevan lain johdosta	459
4) Puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan työjärjestyksen 11 §:n väliai-			

Siv. **Kirjalliset kysymykset**

12) Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 2 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus sosiaalihallituksen eräiden virkojen lakkauttamisesta ja perustamisesta (A n:o 39/1989 vp.) 459

13) Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 3 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus työministeriön eräistä virkajärjestelyistä (A n:o 35/1989 vp.) .. „

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies
H e t e m ä k i - O l a n d e r.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Aaltonen, Ahde, E. Aho, Andersson, Apukka, Bärlund, Donner, Hietala, Ikkala, Jaakonsaari, Jokinen, Juhantalo, Jurva, Kemppainen, Kääriäinen, Laaksonen, P. Lahtinen, Laurila, Nyman, Pekkarinen, Ruusanen, Sasi, Seppänen, Särkijärvi, Turunen, Uitto, Wahlström ja Vihriälä.

Ilmoitusasiat:**Lomanpyynnöt**

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden vuoksi edustajat Jurva ja Laurila sekä yksityisasioiden takia edustajat Aaltonen, Apukka, Kautto, Kemppainen, Laaksonen, P. Lahtinen, Seppänen, Särkijärvi, Uitto ja Wahlström sekä tämän kuun 27 päivään yksityisasioiden vuoksi ed. Juhantalo.

Uusia hallituksen esityksiä

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentin kirjelmän ohella kuluvan helmikuun 16 päivältä ovat eduskunnalle saapuneet hallituksen esitykset n:ot 10 ja 12—14, jotka nyt on edustajille jaettu.

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 669, 675, 676 ja 679, kaikki vuoden 1989 valtiopäiviltä. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Erikoisvaliokuntien jäsenet

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että valiokuntapaikkojen järjestelyä varten pyytää ed. Hurskainen-Leppänen vapautusta laki- ja talousvaliokunnan jäsenyydestä ja liikennevaliokunnan varajäsenyydestä sekä ed. Törnqvist sosiaalivaliokunnan jäsenyydestä, kumpikin 1 päivästä maaliskuuta 1990 lukien. Puhemiesneuvosto puoltaa anomuksia.

Anomuksiin suostutaan.

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että laki- ja talousvaliokunnan, sosiaalivaliokunnan ja liikennevaliokunnan täydennysvaalit toimitetaan ensi perjantaina, tulevan maaliskuun 2 päivänä pidettävässä täysistunnossa. Ehdokaslistat täydennysvaaleja varten on vaalisäännön 19 §:n mukaan jätettävä keskuskansliaan viimeistään mainittuna perjantaina kello 10.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotukset laiksi Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta ja eräiksi muiksi tasavallan presidentin vaalitavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskeviksi laeiksi

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 232/1988 vp.

Lakialoitteet n:ot 1 ja 2/1987 vp. sekä 3 ja 23/1989 vp.

Toivomusaloitteet n:ot 8 ja 11/1987 vp. sekä 13 ja 14/1988 vp.

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 10/1989 vp.

Suuren valiokunnan mietintö n:o 6

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 6. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Pokka: Arvoisa rouva puhemies! Perustuslakiuudistuksesta taisi tässä salissa jo ensimmäisen käsittelyn aikana tulla sanotuksi melkein kaikki. Kysymys on siitä, haluammeko me kansanedustajat käyttää kansalaisten meille äänestämällä antamaa valtakirjaa. Jos eduskunnan asemaa halutaan vahvistaa, niin kuin täällä on puhuttu, nyt on suuntaa muutettava. Jos eduskunnan asemaa halutaan vahvistaa perustuslakimuutoksilla, nyt on muutoksenteon paikka.

Arvoisa rouva puhemies! Ehdotan, että ensimmäisen lakiehdotuksen käsittelyn pohjaksi otetaan perustuslakivaliokunnan mietintöön liitettyyn keskustan vastalauseeseen, siis I vastalauseeseen, sisältyvä lakiehdotus.

Tässä muutosehdotuksessa olemme sitä mieltä, että eduskunnan asemaa on vahvistettava nimenomaan hallitusta muodostettaessa. Katsomme, että tältä kohdin nyt suunniteltu perustuslakiuudistus jää selvästi puolitiehen. Me olemme sitä mieltä, että eduskunnan pitää saada äänestää myös pääministerin henkilöstä. Jos näin ei käy, eduskunta käytännössä jää täysin sivuun sen työskentelykauden kannalta tärkeimmistä nimityksistä eli hallituksen muodostamisesta.

Jos valtiosääntöuudistus viedään läpi siinä muodossa kuin hallitus on tahtonut ja perustuslakivaliokunnan enemmistö siunannut, se merkitsee, että meillä käytännössä tässä maassa säilyy edelleenkin aivan sama komento, mitä tulee presidentin asemaan. Presidentillä on tämänkin perustuslakiuudistuksen jälkeen aivan ylivertainen asema eduskuntaan ja hallitukseenkin nähden. Tällainen menettely, hallitsija-presidentin asema, ei kerta kaikkiaan kuulu nyky aikaan.

Haluaisin arvoisa rouva puhemies muutoinkin aivan lyhyesti sanoa siitä, että meillä on tässä maassa viime vuosina muutoinkin siirrytty oikeastaan jatkuvaan presidentinvaaliin. Kansanedustajat ja poliitikot kyselevät, millainenhan meille mahtaa tulla seuraava presidentti ja millainenhan hallitus sitä

kautta maahan saadaan, millaisiahan asioita tässä maassa mahdetaan hoitaa, kun pitäisi kysyä, mitä minä yksittäinen kansanedustaja sillä valtakirjalla, jonka äänestäjät ovat antaneet, voin itse tehdä omien äänestäjieni ja tämän Suomen ja suomalaisten hyväksi. Parlamentarismiin ei tietysti pelkästään perustuslakimuutoksilla päästä. Kysymys on siitä hengestä ja siitä tahdosta, jolla tämän talon päättäjät, me kansanedustajat, suhtaudumme asioihin.

Jo ensimmäisessä käsittelyssä peräänkuulutin, että jokaisella kansanedustajalla on henkilökohtainen vastuu tekemisistään ja tekemättä jättämisistään. Se ei riipu asemasta, onko oppositiossa tai hallituksessa, vaan henkilökohtaisesta vastuuntunnosta, ja se vastuuntunto löytyy meiltä itse kultakin korvien välistä.

Ed. Virolainen (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Pokka oli siinä aivan oikeassa, että kun tässä valtiosääntöuudistuksessa on koetettu parantaa sitä epäsuhdetta, joka tällä kertaa vallitsee eduskunnan ja tasavallan presidentin valtasuhteissa, se askel on jäänyt puolinaiseksi. Minä sen vuoksi olen alusta lähtien kannattanut ed. Pokan ajatusta, että eduskunnan pitäisi voida äänestää suunnitellusta pääministeristä.

Me olemme seuranneet viime päivien aikana yrityksiä Ruotsin hallituskriisin ratkaisemiseksi ja olemme todenneet, että siellä muodostetaan ilmeisesti parhaillaan vähemmistöhallitusta, mutta sen muodostaminen on mahdollista vain sillä edellytyksellä, että eduskunta hyväksyy suunnitellun pääministerin. Toisin sanoen pääministerin pitää saada taakseen eduskunnan enemmistö, vaikka hän muodostaa vähemmistöhallituksenkin. Olisi erittäin tärkeätä, että tämä muutos saataisiin meidän valtiosääntöömme. Sen vuoksi kannatan ed. Pokan tekemää ehdotusta.

Ensimmäinen varapuhemies: Toetaan, että vastauspuheenvuorossa ei voi esittää kannatusta jollekin ehdotukselle.

Ed. Laine (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Olen iloinen siitä kannanotosta, jonka ed. Pokka täällä ilmoitti, eli kannan pääministerin valitsemisesta eduskunnassa. Mutta jään vain ihmettelemään, miksi tätä

samaa kaavaa ei voitaisi soveltaa muiden ministerien valintaan. Täsmälleen samoin perustein olisi hyväksyttävä myös ajatus ja ehdotus siitä, että eduskunta valitsee myös muut ministerit, jotka eduskunnan puhemies eduskunnalle esittelisi. Olen tätä mieltä, ja myös tästä asiasta kannattaa mielestäni jatkossa käydä keskustelua.

Ed. Paloheimo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Laineen ehdotuksessa on sellainen heikkous, että jos eduskunta valitsee ministerit, niin eduskunta voi valita sellaisia ministereitä, jotka eivät kyseisissä puolueissa nauti sen puolueen sisäistä luottamusta. Tämän näen kyllä heikkoutena. Minä en tiedä oikein, miten tuo kysymys ratkaistaisiin.

Ed. Anttila: Arvoisa rouva puhemies! Aivan ensimmäisenä, jotta en unohda, kannatan ed. Pokan tekemää käsittelyn pohjачодотusta.

Valtiosääntöuudistuksen ensimmäisessä käsittelyssä eduskunnassa käytiin hyvin laaja keskustelu siitä, miten eduskunnan perustuslakivaliokunnassa hallituspuolueiden edustajat nostivat kätensä pystyyn ja antoivat hallituksen ministeri Louekosken johdolla kävellä ylitseen.

Edelleen en voi olla kysymättä, arvoisa valiokunnan puheenjohtaja Zyskowicz: Mikä on se asia, mikä on se kysymys, tapa tai keino, jolla taikka jonka kautta eduskunta palauttaa itselleen sen vallan, joka sille hallitusmuodon mukaan kuuluu? Ei meitä auta eikä eduskunnan arvovaltaa nosta se, että me käymme asiasta jatkuvasti keskustelua, jos emme samalla pysty konkreettisiin käytännön toimenpiteisiin.

Kuten ensimmäisen käsittelyn aikana todettiin, hallituspuolueiden kansanedustajat ovat avainasemassa, kun puhutaan eduskunnan päätösvalan ja sitä kautta myös eduskunnan arvostuksen lisäämisestä. Suomalaisen politiikan ja poliitikkojen uskottavuutta nakertaa pahiten se, että meillä on jatkuvasti äärettömän suuri kuilu politiikan käytännön toiminnan ja poliitikkojen puheiden ja lupauksen välillä.

Arvoisa puhemies! Valtiosääntöuudistuksen ensimmäisessä käsittelyssä kokoomuksen eduskuntaryhmästä ja myös ministeri Kanervan suulla heitettiin epäilyksiä keskustan

suuntaan presidentin vaalitavasta. Kokoomushan tietoisesti ja tarkoituksellisesti halusi kylvää epäluulon siementä kansalaisten keskuuteen. Kun kokoomuksen omassa piirissä laskevat gallupit, käytävä presidenttiehdokaskeskustelu ja muutenkin kokoomuksen politiikan uskottavuus horjuttavat äänestäjien luottamusta, silloinhan aina on paras keino hyökätä suurimman kilpailijansa kimppuun. Tämä selittää kokoomuksen käyttäytymisen valtiosääntöuudistuksen ensimmäisessä käsittelyssä.

Suomen itsenäisen historian aikana puolueet ovat varsin useasti vaihtaneet kantaansa presidentinvaalitapakysymykseen. Käsitteet vaalittavan muuttamisesta ovat vaihdelleet niin ryhmien välillä kuin myös puolueiden sisällä. Vuosina 1967—1982 tehdyistä 38 aloitteesta oli kolmessa aloitteessa kysymys vähäisestä muutoksesta valitsijamiesvaalin silloiseen tapaan, 22 koski siirtymistä suoraan kansanvaaliin, kuusi aloitetta oli tehty vaalin siirtämisestä eduskunnalle ja kolme aloitetta välittömän ja välillisen vaalittavan yhdistämisestä.

Arvoisa puhemies! Suomen keskustan kanta tasavallan presidentin vaalitapa-uudistukseen näkyy perustuslakivaliokunnan mietinnöstä. Tämä on merkittävä askel suoran kansanvaalin suuntaan, ja merkittävä askel suoran kansanvaalin suuntaanhan otettiin jo edellisellä hallituskaudella, jolloin Suomen keskusta oli hallituksessa. Tällä hetkellä voimassa oleva suoran kansanvaalin ja valitsijamiesvaalin yhdistelmään antoi kansalle mahdollisuuden selkeästi kertoa, ketä presidenttiehdokkaista he kannattavat. Nyt käsiteltävänä oleva uudistus on askel vielä kansanvaltaisempaan ja sikäli parempaan suuntaan.

1980-luvun loppu jää historiaan suurten muutosten aikakautena. Dogmaattiseen sosialismiin nojaava poliittinen ja taloudellinen järjestelmä on romahtamassa Itä-Euroopassa. Sosialistisessa järjestelmässään ei missään vaiheessa ole otettu selvää siitä, kuinka suuri kannatus sosialistisella järjestelmällä on kansojen keskuudessa. Vaaleja toki on järjestetty ja ehdokkaita on asetettu, mutta niitä on asettanut ainoastaan yksi puolue, ja korkeat äänestysprosentitkin voidaan asettaa kyseenalaisiksi.

Kun tämä sosialistinen järjestelmä ei pystytkään takaamaan kansalle hyvinvointia

ja onnea, kasvoi tyytymättömyys kansan keskuudessa aivan ymmärrettävästi. Siksi noustiin kapinaan, jotta vapauduttaisiin ja vaihdettaisiin hallituksessa olevia. Parlamentarisen demokratian tärkein ja keskeisin keino on se, että kansalla on oikeus vaihtaa hallitsevaa puoluetta ja hallitusta. Tämä on noussut arvoon arvaamattomaan nyt Itä-Euroopassa.

Meillä Suomessakin on aika ajoin käyty keskustelua siitä, toteutuuko kansan vaaleissa ilmaisema tahto vaalien jälkeen hallitusta muodostettaessa. Hallitusmuodon mukaan tasavallan presidentti omaa myös merkittävää sisäpoliittista valtaa juuri hallituksen muodostamistilanteessa. (Ed. Knuuttila: Ja muutenkin!) Presidentti tuo hallituksen muodostamistilanteeseen rationaalisen, tahdollisen toimijan. Suomessa tasavallan presidentin tahto, hänen käsityksensä ja näkemyksensä hallituspohjasta, on eräänlainen kirjoittamaton laki. Ainakin näin on ollut kahden viimeisen presidentin aikana, ja pääsääntöisesti silloin presidentin valitsijat on palkittu vallalla.

Valtiotieteen lisensiaatti Tom Moring on väitellyt tohtoriksi Suomen poliittisesta eliitistä. Valtiotieteen lisensiaatti Moring toteaa väitöskirjassaan mm. seuraavaa: "Presidentti tuo hallituksen muodostamistilanteeseen rationaalisen, tahdollisen toimijan, mutta samalla tietyn epävarmuustekijän vaalitulokseen nähden. Suomessa presidentin vahva valta estää ja on estänyt kansan vaaleissa selkeästi ilmaiseman tahdon toteutumisen hallitusta muodostettaessa." Suomessa eivät läheskään aina vaalien voittajat ole itseoi-keutettuja hallitukseen, kuten mm. Englannissa. Suomen vahva presidenttivalta estää demokratian peruskysymyksen toteutumisen eli oikeuden vaaleilla vaihtaa maan hallitusta. Viime eduskuntavaalien jälkeenhän hallitukseen nousivat puolueet, jotka menettivät vaaleissa yli 200 000 äänestäjäänsä.

Jotta kansan tahto mahdollisimman hyvin toteutuisi myös vaalien jälkeistä hallitusta muodostettaessa, on keskustan valiokuntaryhmä jättänyt vastalauseen perustuslakivaliokunnan mietintöön, ja vastalauseessa edellytetään sitä, että valtioneuvoston pyydettyä eroa tai saatua eduskunnalta epäluottamuslauseen tulee presidentin kaikkia eduskunnan eri ryhmiä kuultuaan antaa eduskunnan puhemiehen tehtäväksi selvittää uuden valtio-

neuvoston muodostamisen edellytyksiä. Puhemiehen selvityksen saatuaan presidentti nimeää pääministeriehdokkaan ja ilmoittaa tästä eduskunnalle. Jos enemmistö eduskunnan kaikista jäsenistä kannattaa ehdokasta äänestyksessä, joka toimitetaan umpilipuvin viimeistään neljäntenä päivänä ilmoituksesta, on eduskunta silloin hyväksynyt ehdokkaan. Muussa tapauksessa eduskunnalla on kahden viikon kuluessa äänestyksestä oikeus valita pääministeriksi nimitettävä henkilö siinä järjestyksessä kuin eduskunnan puhemiehen vaalista on säädetty.

Arvoisa puhemies! Keskustan vastalauseessa annetaan eduskunnalle valta konkreettisesti osoittaa valittavalle pääministerille luottamusta tai epäluottamusta. Vain tällä tavalla toimimalla voidaan eduskunnan vaikutusmahdollisuuksia todella reaalisesti lisätä hallituksen muodostamistilanteessa, ja nimenomaan tätä keskustan valiokunnan mietintöön liitetty vastalause tarkoittaa.

Professori Martti Noponen on tutkinut kansanedustuslaitosta ja kansanedustajia. Tässä tutkimuksessa professori Noponen toteaa mm. seuraavaa: "Eduskunnan asemassa ja toiminnassa korostuvat monet sellaiset paradoksit, joita on havaittu yleensäkin parlamenteissa. Keskeisin niistä on se, että lain kirjaimeen perustuva kuva edustuksellisuuden toteutumisesta jää idealistiseksi. Todellisuus poikkeaa siitä, mitä korkeimman vallan käyttäjälle on perustuslailla osoitettu.

Eduskunnalla on muodollisesti säilynyt välttämättömän ja korvaamattoman lopullisen ratkaisijan asema, mikä antaa sen toimille arvovaltaa. Erityisesti kahden viime vuosikymmenen ajan on ratkaiseva ohjausvaikutus ollut kuitenkin puolueiden keskenään sopimalla hallituskoalitiolla. Eduskunta on aina sitä kautta joutunut alistumaan selvän enemmistön varassa toimivan hallituksen lainsäädäntöohjelman toteuttajaksi. Sen asema lainsäädäntöprosessissa ei näin ollen ole voinut olla keskeinen.

Hallitusrintaman vaikutusvalta on ilmennyt sekä lainsäädäntöprosessin alussa että myös lopussa. Eduskunnan aloitevalta on vahvistamistoimista huolimatta jäänyt muodolliseksi ja muutosvalta on voinut ilmetä vain silloin, kun hallitus on ollut sisäisesti erimielinen jostakin tärkeästä kysymyksestä. Siksi eduskunnan voidaan sanoa toimivan lähinnä kansalaisten mielipiteiden ilmaisuka-

navana ja valtioneuvoston toiminnan valvojana.”

Tämän tutkimuksen professori Noponen on tehnyt haastattelemalla kaikkia edellisen vaalikauden kansanedustajia sekä lähes 50:tä sitä edellisen vaalikauden kansanedustajaa. Tämän Martti Noposenkin tutkimuksen valossa on selkeästi osoitettu se, että Suomessa eduskunta ei ole ottanut itselleen sitä päätöksentekijän roolia, mikä sille hallitusmuodon mukaan kuuluu. Suomen sisäpolitiikka on hyvin hallitusvetoista ja hallituksen muodostaminen on hyvin pitkälti presidentin käsissä. Ei kansan vaaleissa ilmaiseamalla tahdolla ole sellaista suoranaista merkitystä kuin käytännön demokratiassa tulisi olla. Suomessa on presidenttijohtoinen hallitustatuuri.

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnassa käytiin varsin pitkä kiista siitä, miten hajotusoikeus tulisi säädellä. Valiokunnan piirissä oli erittäin laaja yksimielisyys siitä, että hallituksen esittämä hajotusoikeusmalli ei olisi eduskunnan näkökulmasta toimiva. Kuitenkin valiokunnan piirissä olevat 15 tästä kysymyksestä yhteisen näkemyksen omaavaa kansanedustajaa joutuivat perään-tymään, kun hallituspuolueiden kansanedustajat antoivat käytännössä periksi sekä oikeusministeri Louekoskelle että koko hallitukselle. Tätä periksi antamista valiokunnan puheenjohtaja on perustellut sillä, että tämä uudistus olisi ilman sitä vaarantunut. Minusta näin ei välttämättä olisi tarvinnut olla. Ei tasavallan presidentin vaalitavan uudistus olisi siihen kaatunut, jos pääministerin hajo-tusesityksestä olisi päätetty toisin, ja jos se olisi kaatunut, se olisi kaatunut hallituksen piikkiin eikä suinkaan eduskunnan tai sen perustuslakivaliokunnan piikkiin.

Keskustan vastalauseessa lähdetään siitä, että eduskunnan hajotusoikeus tulee säätää hyvin pitkälti nykyisin menetelmin siten tarkennettuna, että presidentin tulee kuulla puhemies, kuulla eduskunnan eri ryhmiä ja presidentin on ilmoitettava hajotuspäätöksen tehdessään toimenpiteen syyt. Tästä hajotusoikeudesta ovat jättäneet eriävän mielipiteen myös RKP:n edustajat ja sosialidemokraattien Arja Alho.

Perustuslakivaliokunnan varapuheenjohtaja Arja Alho osoittikin mielestäni todellista päätöksentekijän rohkeutta pitämällä loppuun saakka kiinni siitä, mikä on oma

perusteltu näkemys. Jos meillä eduskunnassa olisi enemmän näitä itsenäisiä poliitikkoja, olisi eduskunnan valta myös tänä päivänä varmasti hallitusmuodon mukainen.

Kansanedustaja valtioneuvos Johannes Virolainen on jättänyt perustuslakivaliokunnan mietintöön oman vastalauseensa, jonka mukaan hän kannattaa hallituksen esitystä eduskunnan hajotusoikeuden säätelämisestä. Ymmärrän erittäin hyvin tämän hänen näkemyksensä, koska hän on ollut Suomessa pitempään istunut ministeri kuin kukaan muu. Hän on ollut myös pääministerinä erittäin vahvan presidentin rinnalla.

Olemme varmasti kaikki yhtä mieltä siitä, että pääministerin asemaa pitää vahvistaa, mutta sitä ei pidä vahvistaa eduskunnan kustannuksella, vaan pääministerin asemaa on vahvistettava hallituksen sisällä. Käsit-tääkseni pääministerin asemaa vahvistaisi myös erittäin väkevästi se, että hän saisi valtansa suoraan eduskunnalta todellisena valtana eikä olettamuksen varassa, niin kuin tänä päivänä on.

Ed. Zyskowicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Anttila esitti omia vauhdikkaita teorioitaan siitä, miksi kokoomus ensimmäisen käsittelyn kuluessa tivasi Suomen keskustalta kantaa presidentin vaalitavan uudistamiseen suoraksi kansanvaaliksi. Syy siihen, miksi tivasimme ja miksi tivaamme edelleen, on se, että keskusta on hoiperrellut suhtautumisessa suoraan kansanvaaliin. Valiokunnassa keskustan edustajista alusta saakka vain ed. Virolainen oli suoran kansanvaalin kannalla. Me tiedämme, että keskustan eduskuntaryhmä on käsitellessään vaalitapa-uudistusta ollut erimielinen, ja ensimmäisessä käsittelyssä näimme, että keskustan eduskuntaryhmästä esitettiin ajatuksia, joiden mukaan vaalitapa-uudistus pitäisi hylätä.

Onkin todettava, että keskusta yrittää mennä sammutetuin lyhdyin eduskuntavaaleihin, mitä tulee suhtautumiseen suoraan kansanvaaliin. Kuitenkin perustuslain muuttaminen edellyttää kahden eduskunnan siunausta juuri sen vuoksi, että vaaleissa kansalaiset voisivat ottaa kantaa esillä olevaan uudistusehdotukseen. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että vaaleissa Suomen kansa tietää, mikä on keskustan todellinen suhtautuminen suoraan kansanvaaliin. En tullut siitä

vieläkään vakuuttuneeksi, vaikka ed. Anttila väitti, että keskustan kanta näkyy perustuslakivaliokunnan mietintöön liitetystä vastalauseesta. Arvostan toki ed. Anttilan vahvaa kantaa, mutta olisin paljon vakuuttuneempi asiasta, jos keskustan johdosta tai sen eduskuntaryhmän johdosta otettaisiin selkeä kanta suoran kaksivaiheisen kansanvaalin puolesta.

Mitä tulee ed. Anttilan puheenvuoroon siltä osin, joka koski eduskunnan hajottamista, totean vain, että minun kannaltani tärkeintä ei olisi ollut se, kenen piikkiin tämä uudistuksen kaatuminen olisi mennyt, hallituksen piikkiin vai eduskunnan vai sen perustuslakivaliokunnan piikkiin, tärkeintä oli toimia niin, että tämä uudistus menee eteenpäin ja sen tärkein osa, suora kansanvaali, toteutuisi.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Minua häiritsi ed. Anttilan puheenvuorossa se, että hän unohti tarkoituksellisesti erään poliittisen näkökulman, ja se on se, että eduskunnassamme on nyt porvarillinen enemmistö, joka on vielä aika selväkin. Olen sitä mieltä, että jos tämä porvarillinen enemmistö haluaa muodostaa porvarillisen hallituksen Suomeen, niin ei mikään poliittinen voima, ei sen paremmin sosialidemokraattien riveistä lähtenyt presidentti kuin kukaan muukaan presidentti, sitä pitkän päälle estä. Tältä osin meidän kansanedustajien aseman aliarviointi tai vähättely ei ole perusteltua, ja minusta tämä asia kannattaa todeta tässä keskustelussa juuri niin kuin se on.

Ed. Helle (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On valitettavaa, että tämän valtiosääntö- ja hallitusmuotokeskustelun yhteydessä näköjään keskitytään vain pariin kolmeen asiaan. Eduskunnan hajotuskysymys näyttää olevan päällimmäisenä ja myös hallituksen muodostamiskysymys. Minun mielestäni tässä yhteydessä tulisi kyetä huomattavasti laajempaan pohdintaan Suomen valtiomahtien välisestä työnjaosta.

Kun ed. Anttila puheenvuorossaan totesi aika rajusti, että meillä vallitsee presidentin diktatuuri hallituksen muodostamisen suhteen, mielestäni se on liian voimakkaasti sanottu, (Ed. Gustafsson: Aivan oikein!) mutta toisaalta on tosiasia, että ns. ulkopo-

litiikan suhteen meillä on presidentin yksinvalta hyvin pitkälle, ja pidän erittäin valitettavana, että tästä asiasta ei suostuta täällä keskustelemaan sen enempää. Me törmäämme tähän mm. näiden Euroopan integraatio-keskustelujen yhteydessä, joissa tosiasiaa eduskunta on täysin sivuraiteella, presidentti pystyy päättämään, hallitus pystyy päättämään asiat hyvin pitkälle, ennen kuin me eduskuntana pääsemme käsittelemään niitä.

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Anttila käytti sanontaa, että Suomessa vallitsee presidenttijohtoinen diktatuuri. Keskustalaisen perustuslakivaliokunnan jäsenen suusta kuultuna tämä ilmaisu valitettavasti kuulostaa hupaisalta. Meillä on nimittäin perustuslakivaliokunnassa varsin selkeä konkreettinen esimerkki siitä, miten tässä maassa vallankäyttö on kehittynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja se liittyy maapakettiin ja ns. hintaleikkuriin.

Viime vuosikymmenen lopulla säädettiin hintaleikkuri tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä sen vuoksi, että perustuslakivaliokunnan keskusta taipui tavalliseen lainsäädäntöjärjestykseen, kun sille valmiiksi kerrottiin, että te ette tätä tulkitse. Tästä meillä on varsin arvovaltaiselta taholta suullisia todistuksia kuultu perustuslakivaliokunnassa. Kun nyt sitten tässä mukamas presidenttijohtoisessa diktatuurissa samanlainen, aivan identtinen, asia tulee esille perustuslakivaliokunnassa, niin kas kummaa, me saammekin siellä ihan itse tulkita Suomen perustuslakia ja hallitusmuotoa tehtävämme mukaisesti. Kehitys on kulkenut valtavasti eteenpäin kymmenen vuoden aikana.

Ed. Häkämies (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Anttila vakuutteli, että Suomen keskusta on suoran kansanvaalin takana, mutta jos me muistelemme sitä keskustelua, joka tästä asiasta ensimmäisellä kerralla käytiin, niin näin suinkaan ei ollut, esimerkiksi ed. Isohookana-Asunmaa käytti hyvin voimakkaan puheenvuoron vastustaen suoraa kansanvaalia. Samoin minä, kuten edustaja ja perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Zyskowitz kaipaisimme sitä, että keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtaja tai Suomen keskustan puheenjohtaja myöskin tässä salissa ottaisi asiaan kantaa. Näyttää siltä, että he jollain tavoin välttelevät

aiheesta keskustelemista ja menevät todella ikään kuin sammutetuin lyhdyin tässä asiassa eteenpäin.

Ed. Anttila otti esiin myöskin eduskunnan aseman kosketellen eduskunnan hajotuspykälää. Haluan nyt hänelle vielä kerran sanoa, että siitä asiasta oli perustuslakivaliokunnassa todella monta eri mielipidettä. Ei oikeastaan ollut yhtään sellaista kantaa tai kannanottoa, johon valiokunnan enemmistö ensisijaisesti olisi halunnut sitoutua. Tässä mielessä, jos tätä asiaa käytetään esimerkkinä siitä, että eduskunnan arvovalta murenee, niin minusta kyllä kyseessä on jonkunlainen poliittinen prinsessanherkkyys. Olen itse myöskin aina suhtautunut varauksellisesti siihen, että pääministerin valintaan myöskin ne puolueet voisivat osallistua, jotka tietävät jäävänsä oppositioon. Olen epäillyt, että nämä puolueet eivät siinä vaalissa oikein vastuuntuntoisesti käyttäytyisi. Kun kuuntelin ed. Anttilan puheenvuoroa, tulin yhä vakuuttuneemmaksi omasta kannastani.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Valiokunnan puheenjohtaja Zyskowicz ja ed. Häkämies peräävät keskustan kantaa valtiosääntöuudistukseen. Ensimmäisessä käsittelyssä kerroin, että eduskuntaryhmän enemmistö kannattaa presidentin valitsemista suoralla kansanvaalilla. Kun tämän sanoin, niin ihmettelen kyllä, kun edelleenkin edustajat kaipaavat Juhantaloa tai Väyrystä todistamaan asiassa. Eikö puolueen varapuheenjohtajan kanta riitä? Täytynee tässä vakuuttaa tovereille, arvoisille herroille kansanedustajille, että ryhmän käyttäytyminen näkyy toisen käsittelyn äänestyksessä. Voisi melkein pitää Häkämiehen ja Zyskowiczin esiintymistä henkilökohtaisena loukkauksena, mutta jätän tämän nyt tähän. (Ed. Väänänen: Kyllä näin on!)

Mitä tulee muutoin tähän asiaan, niin kyllä ed. Anttila siinä on oikeassa, että perustuslain tasolla meillä on itsevaltiaan hallitsija-presidentin asema. Se on eri asia, miten kulloisetkin presidentit näitä valtaoikeuksiaan käyttävät, mutta ne ovat ehdottomasti liian suuret, ja niiden rajaamisessa me emme tässä perustuslakiuudistuksessa kovin paljon eteenpäin pääse.

Sitten ed. Zyskowiczille huomauttaisin myöskin siitä, että jos me molemmat olemme kansanvallan kannalla, niin me tiedämme

kyllä myöskin, että tämä eduskunta ei valtiosääntöuudistusta päättä, vaan siitä päättää seuraava eduskunta. Emme me voi, ed. Zyskowicz, sitoa seuraavan eduskunnan käsiä niin, että tätä mieltä seuraavankin eduskunnan täytyy olla, vaan on pakko antaa äänestäjienkin joku kanta ilmaista ja seuraavan eduskunnan eri eduskuntaryhmien oma kantansa määritellä. Me emme voi kansanvallan vastaisesti heidän suutaan sulkea, mutta aivan selvä asia on, että jos puolueet vahvasti ja selvällä enemmistöllä suoraa vaalia kannattavat jo tässä eduskunnassa, niin onhan se hyvin erikoista, jos ne muuttaisivat mieltänsä heti muutaman kuukauden kuluttua.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Zyskowiczia kehotan odottamaan 6 päivään maaliskuuta, jolloin tietävästi tästä esityksestä toisessa käsittelyssä äänestetään. Silloin ed. Zyskowicz voi hyvin todeta, kuinka keskusta on suoran, tarvittaessa kaksivaiheisen presidentinvaalin kannalla. Toki on isossa puolueessa mahdollisuus edustaa erilaistakin näkemystä, (Ed. Virolainen: Totta kai!) mutta selkeä enemmistö on, kuten edustaja, varapuheenjohtaja Pokka juuri totesi, esitetyn mallin takana.

Ed. Gustafssonille toteaisin: Olen ed. Gustafssonin kanssa siinä samaa mieltä, että jos porvarillinen enemmistö lyöttäytyy yhteen ja tekee yhteisen porvarillisen voiman, niin sitä ei voi presidentti hajottaa. Minusta viime vaalien jälkeen hallituksen muodostaminen oli juuri hyvä esimerkki tästä. Aina presidentti löytää sellaisen hallituksen muodostajan ja sellaiset yhteistyökumppanit, jotka kävelevät yli menen tullen oman ryhmänsä, niin kuin viime kerralla kokoomuksen kohdalla valitettavasti kävi.

Ed. Niinistölle toteaisin, että kun puhuin presidenttivaltaisesta diktatuurista, tarkoitin nimenomaan hallituksen muodostamistilannetta. Ja tähän on tosiasia. Viime eduskuntavaalien jälkeinen hallitus muodostettiin maahan juuri tätä periaatetta noudattaen. Esimerkkejä löytyy myös aikaisemmilta ajoilta, emme me kiistä sitä.

Edelleen, ed. Häkämiehelle toteaisin, että perustuslakivaliokunnassa oli useita erilaisia näkemyksiä. Aivan erityinen ongelma oli se, että hallituspuolueiden edustajat, erityisesti kokoomuksen nuoret edustajat, eivät uskal-

taneet ilmaista kantaansa, kun he pelaavat sitä peliä, että millä puolella nyt ollaan, että ollaan voittajan puolella. Sen takia kun löytyi enemmistö, niin meitä oli 15 hajotuskysymyksen takana, jossa ed. Håkämieskin oli mukana sen jälkeen, kun kanta selvisi.

Ministeri Puolanne: Arvoisa puhemies! Aivan lyhyesti ed. Anttilalle, kun hän lausui jotakin epämääräistä kokoomuksen eduskuntaryhmän suhtautumisesta nykyisen hallituksen muodostamiseen. Voin todistaa ryhmän entisenä puheenjohtajana, että kokoomuksen eduskuntaryhmä oli yksimielisesti perustettavan hallituksen takana, nimenomaan hallituskumppaneiden valinnan takana.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Zyskowicz tulkitsee, että keskusta menee sammutetuin lyhdyin vaaleihin, kun on näitä puheenvuoroja kuunnellut. Näin ei suinkaan ole. Ne keskustan edustajat, jotka ovat suhtautuneet kriittisesti hallituksen esitykseen ja valiokunnan esityksiin, ovat ilmaisseet täällä selkeästi oman kantansa ja tulevat varmasti, sikäli kuin ehdokkaina ovat, ilmaisemaan sen myös tulevien vaalien alla.

Ed. Sirkka-Liisa Anttila puhui äsken hiukan suulla suuremmalla, kun ilmoitti, että keskustan kanta on yksimielisesti se, mikä valiokunnan vastalauseeseen on kirjattu. Näinhän ei ole, vaan ryhmässämme ja puolueessa on erilaisia käsityksiä.

Erityisesti on arvosteltava hallituksen ja valiokunnan esitystä siltä osin, että se on hyväksynyt Ranskan mallin kritiikittömästi, eikä ole nimenomaan suoran kansanvaalin toista vaihetta pohtinut perusteellisesti, esimerkiksi tuonut esille niitä kielteisiä puolia, jotka Ranskan mallin toisessa vaiheessa on. Tämähän johtaa välttämättä siihen, että poliittinen elämä Suomessa kaksinapaistuu eikä todellinen kansanvalta suinkaan toteudu, siihen tulee niin paljon muita lisäpiirteitä. Olisikin ollut hyödyllistä ja tärkeätä, että suoraa kansanvaalia olisi pohdittu laajapohjaisesti jossakin parlamentaarisessa toimikunnassa ja haettu erilaisia suoran kansanvaalin toteuttamisvaihtoehtoja. Niitä on. Esimerkiksi nykyistä järjestelmää, joka mielestäni on aika hyvä, olisi voitu kehittää sillä tavalla, että suoran kansanvaalin toista vai-

hetta olisi kehitetty eteenpäin ja kansanvaltaisemmaksi. Ranskan-malli, niin kuin on todettu, ei sovellu tällaisenaan suomalaiseen järjestelmään. Pidän itse sitä tavattoman huonona ratkaisuna.

Ed. Zyskowicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sanoin, että keskusta hoipertelee suhtautumisessaan suoraan kansanvaaliin ja yrittää mennä vaaleihin tässä asiassa sammutetuin lyhdyin. (Ed. Virolainen: Eihän se ole mikään sammutettu lyhty, vaan ihan kirkas lyhty!) Sain kimppuuni edustajat Pokka ja Anttila, mutta en tiedä, onko minun enää ed. Isohookana-Asunmaan puheenvuoron jälkeen aihetta vastata heille. Eiköhän se vastaus tullut siinä puheenvuorossa.

Perustuslain säätämisyjärjestys perustuslain muuttamiseksi on tehty sellaiseksi, että siinä on vaalit välissä juuri sen vuoksi, että kansalaiset vaaleissa voivat ottaa kantaa eri puolueiden ja eri ehdokkaiden suhtautumiseen vireillä oleviin perustuslain muutoksiin. Tässä mielessä toistan vain sen, mitä ed. Pokka sanoi: Jos puolueet ja niiden ehdokkaat vahvasti kannattavat suoraa kansanvaalia, niin olisi todella erikoista, jos ne vaalien jälkeen olisivatkin vastaan. Sitä vain keskustalta peräänkuulutan, että se vahvasti kannattaisi suoraa kansanvaalia. Jos se sen tekee, niin hyvä on.

Mitä tulee viime hallituksen muodostamisvaiheisiin ja ed. Anttilan siltä osin esittämiin syytöksiin, niin ministeri, silloinen ryhmäpuheenjohtaja Ulla Puolanne jo vastasikin kokoomuksen eduskuntaryhmän puolesta. Tohtaisin omalta osaltanikin, että vaikka mielellämme teemme yhteistyötä myös ed. Anttilan ja hänen edustamansa eduskuntaryhmän kanssa, niin tosiasia on, että kokoomuksen eduskuntaryhmä, joka joutui valintatilanteeseen tätä hallitusta muodostettaessa, nimenomaan päätti valita sen yhteistyön, jolle pohjalle nykyinen hallitus muodostettiin.

Ed. Skinnari (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Keskustan suhtautumisesta suoraan kansanvaaliin: En epäile, ettei pääosa puolueesta ja eduskuntaryhmästä olisi suoran kansanvaalin kannalla. Kysymys on siitä, mitä tarkoitetaan viimeisellä kierroksella. Viime kaudella, kun olin perustus-

lakivaliokunnassa, minulle jäi sellainen kuva, kun Väyrynen gallupeissa oli silloin kolmantena, että keskusta kannatti sellaista toista kierrosta, jossa on kolme ehdokasta mukana. Eli tämän logiikan mukaan, jos seuraavassa eduskunnassa tämän lakiehdotuksen hyväksymistilanteessa Väyrynen on vaikka neljäntenä, niin silloin keskusta kannattaa sellaista suoraa kansanvaalia, jossa toisella kierroksella on vähintään neljä ehdokasta. Jonkinlainen logiikka tässäkin on siis käytännössä keskustalla olemassa.

Tietysti toivoisi, että riippumatta gallupeista keskustalla olisi selvä kanta siihen, montako ehdokasta heidän mielestään on oltava toisella kierroksella. Vastatkaa tähän kysymykseen! Vai onko ainoana tavoitteena, että laissa pitää olla, että ainakin toisen ehdokkaista pitää olla keskustalainen?

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta tuntuu nyt kyllä, että edustajat Pokka ja Anttila ovat puhuneet itsensä aika lailla syvän pussin pohjalle.

Ed. Pokka totesi, että paljolti kysymys on presidentin henkilöstä. Olen aivan samaa mieltä. Sen vuoksi tämän valtiosääntöuudistuksen keskeinen kohta onkin suora kaksivaiheinen kansanvaali. Sen vuoksi tässä valtiosääntöuudistuksessa on myös presidenttikausien rajoitus. Tämä on juuri sen tyyppinen, jota ed. Pokan omien perustelujensa mukaan pitäisi hyvin voimakkaasti kannattaa.

Ed. Anttila tarkoittikin siis sanoa, että Suomessa ollaan presidenttijohtoisessa diktatuurissa yhden tarkasti rajatun kysymyksen osalta. Minä totean, että sitten on kyllä päästy aika paljon eteenpäin kymmenessä vuodessa. Kymmenen vuotta sitten olimme presidenttijohtoisessa diktatuurissa tarkkaan rajaamattomien kysymysten osalta.

Mitä tulee kokoomuslaisten mielipiteisiin tässä valtiosääntöuudistuksessa, niin hämmästelän kovasti. Muistaakseni ed. Anttila ei ollut ilmaissut kantaansa siinä vaiheessa, kun esimerkiksi minä ilmaisin kantani. Ainoastaan ed. Virolainen oli ilmoittanut olevansa hallituksen esityksen takana. Minä ilmoitin välittömästi sen jälkeen, että niin olen minäkin, eikä minulla ollut suinkaan tarvetta olla ed. Virolaisen puolella, koska en usko, että hän voittajana selviää.

Ed. Häkämies (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vielä kerran tulee palata eduskunnan hajotuspykälään. Haluan korostaa sitä, että perustuslakivaliokunnassa oli todella tästä asiasta monta mielipidettä ja myös lähes kaikkien siellä edustettuina olevien puolueiden sisällä oli erilaisia mielipiteitä, joten esimerkiksi ed. Anttilan ei tule siitä antaa väärää todistusta. Yhdyn ed. Isohokana-Asunmaan näkemykseen siitä, että ed. Anttila puhuu täällä kyllä suulla suuremmalla.

Ed. Alho: Arvoisa puhemies! Kun 1906 eduskuntauudistus tehtiin, sehän oli hyvin merkittävä monessa mielessä, koska silloin säädettiin yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Sehän on merkinnyt sitä, että esimerkiksi Suomi kuuluu niihin maihin, joissa mm. naispoliitikkoja on merkittävän paljon. Maailmassa on Ipun selvityksen mukaan vain neljä maata, joissa naiskansanedustajia maitten parlamenteista on yli 30 prosenttia. Suomi kuuluu näiden joukkoon.

On tietysti hyvin tarpeellista keskustella valtiosäännön uudistamisesta sen vuoksi, että paitsi että eduskuntauudistuksesta 1906 on kulunut paljon aikaa myös hallitusmuodon säätämistä ja eduskunnan työtapoja säätävien lakien säätämisestä on kulunut hyvin pitkä aika. Valtiosäännön uudistamisessa pitäisikin päästä siihen, että valtiosääntö olisi jatkuvasti yhteiskunnallisen kehityksen myötä uudelleen tarkasteltavana ja kehittämisen kohteena. Tämä on ollut perinteisesti myös työväenpuolueiden vaatimus. Valtiosäännön on voitava elää yhteiskunnallisen kehityksen myötä.

Nyt on todellakin sekä viime kaudella että tällä eduskuntakaudella otettu hyvin merkittäviä askeleita siihen suuntaan, että valtiosäännön koskemattomuuden periaate, myytti siitä, on asetettu kyseenalaiseksi ja sitä on todella ryhdytty uudistamaan. Tällä kertaa on käsillä presidentin vaalitavan uudistaminen ja siihen liittyvien valtaoikeuksien tarkistaminen. Odottamaan jäävät monet kansalaisten perusoikeuksiin liittyvät kysymykset, mm. hallitusmuodon 6 luku, joka säätelee eduskunnan asema budjettivallan käyttäjänä. Ovathan mm. asuntorahastoon ja muihinkin budjetin ulkopuolisiin rahastoihin liittyvät keskustelut osoittaneet sen, että kansantalouden ja valtiontalouden toimintatavat ovat

muuttuneet ratkaisevasti ajoista, jolloin valtiosääntö on kirjoitettu. On siis romutettava myytti siitä, että valtiosääntöön ei voitaisi koskea, ja siksi valtiosääntökeskustelun pitää olla aina osa yhteiskunnallista keskustelua.

Tämän ehdotuksen vaalitavan muuttamisesta ja valtaoikeuksien tarkistamisesta ensimmäisessä käsittelyssä jo kerroin oman näkemykseni siitä, millaista parlamentarismia Suomessa pitäisi vahvistaa. Mielestäni meidän tulee vahvistaa eduskuntakeskeistä parlamentarismia. Totesin tuolloin, että vastakkain oli kaksi näkemystä: hallituksen näkemys hallituskeskeisestä parlamentarismista ja valiokunnan näkemys eduskuntakeskeisestä parlamentarismista. Tähän näkemyseroon liittyen olen siis jättänyt omalta osaltani valiokunnan mietintöön vastalauseen, jonka katson riittävän osoittamaan tämän keskustelun ja nämä näkemyserot.

Vaalitapa on tämän ehdotuksen merkittävintä asiaa. Kun Harri Holkerin hallituksen hallitusohjelmaan kirjoitettiin vaatimus siitä, että hallitus tuo ehdotuksen kaksivaiheisesta kansanvaalista, sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä tuolloin hyväksyi hallitusohjelman yhteydessä kaksivaiheisen kansanvaalin. On tietysti totta, että puolueella on eri aikoina ollut hyvinkin erilaisia käsityksiä siitä, mikä olisi sopiva presidentin vaalitapa. Näin kävi ilmi myös siinä avoimessa prosessissa, jossa perustuslakivaliokunta sekä viime kaudella että tällä kaudella on presidentin vaalitapaa käsitellyt, mm. seminaarissa, joka tuli järjestetyksi. Asiantuntijoilla on hyvin erilaisia käsityksiä siitä, mikä olisi paras mahdollinen presidentin vaalitapa, ja nuo käsitykset hyvin usein ankkuroituvat siihen, minkälaisesta omasta näkemyksestä ja kokemuksesta he asiaa tarkastelevat. Toisin sanoen presidentin vaalitapa usein halutaan liittää myös niihin yhteiskunnallisiin toimintakäytäntöihin, jotka ovat olleet valitsevia.

Kaksivaiheinen kansanvaali on epäilemättä selvä askel kansanvaltaiseen suuntaan. Se on selkeä. Siihen ei liity niitä ongelmia, joita liittyy nykyiseen vaalitapaan. Se on selvä kansalaisille: he ratkaisevat, kenestä tulee presidentti. Tietysti kansanvaltaisuuden korostaminen ei ole mitenkään outoa ja kummallista aikana, jolloin maailmassa yleisesti ottaen kansanvaltaa korostetaan ja korostetaan myös Itä-Euroopan maissa sitä, että

kansalaisten on voitava suoraan vaikuttaa keskeisten valtioelinten valintaprosesseihin, joista presidentti-instituutio on yksi.

Mutta on tietenkin totta, että kaksivaiheiseen kansanvaaliinkin liittyy sellaisia piirteitä, joita poliittisissa tutkimuksissa ja keskusteluissa kannattaa ottaa huomioon. Voi olla tietysti niin, että kaksivaiheinen kansanvaali muuttaa suomalaista poliittista kulttuuria siten, että se korostaa juuri kaksinapaisuutta, kuten ed. Isohookana-Asunmaa on sanonut, mutta voi tietysti olla, että tällaista kehitysuuntaa ei tule.

Se mikä mielestäni on ainakin varmaa, on se, että presidentin ehdokasasetteluissa puolueiden sisällä käytäntöjä on muutettava. Yksikään puolue ei saa näillä näkymin varmastikaan omaa ehdokastansa näiden kannatuslukujen valossa selvästi toiselle kierrokselle, joten presidentin ehdokasasettelussa on otettava huomioon se, että kannatusta on haettava omaa äänestäjäkuntaa laeammalta.

Tähän keskusteluun on jo osallistunutkin kokoomuksen puoluesihteerin ehdottelemalla erilaisten esivaalimenettelyjen harkitsemista suomalaiseen käytäntöön. Ehkä tämäkin ehdotus on kirjattava sarjaan keskustelun avauksia. Olennaista on kuitenkin se, että kaksivaiheisella kansanvaalilla hallitus ja myöskään valiokunta ei suinkaan tavoittele presidentti-instituution aseman vahvistamista vaan sen kansanvaltaistamista. Esivaalikäytäntö, joka on tuttu Yhdysvaltain poliittisesta järjestelmästä, liittyy erittäin vahvan presidentti-instituution käytäntöihin.

Kun perustuslakivaliokunta käsitteli kaksivaiheista kansanvaalia, tuli myös selväksi, että hallituksen esitys kaipaava kehittämistä. Yksi kehittämisen kohteena olevista asioista oli juuri se, miten vaalin kokonainen luonne voidaan osoittaa, että tulee selväksi kansalaisille, että vaaliin todella kuuluu kaksi vaihetta, ensimmäinen kierros ja toinen kierros. Sitä varten valiokunta on päättänyt ehdottamaan sitä, että vaalien välistä aikaa tulisi tiivistää mahdollisimman paljon, niin että vaalin kokonainen luonne säilyisi. Se on varmasti myös paikallaan juuri sen vuoksi, että jos kahden vaalin välinen aika on pitkä, se on omiaan johtamaan hyvinkin repivään keskusteluun. Tietysti voi ajatella, että jos vaalien väliaika on pitkä, erilaiset kaksinaistumisen tendenssit vahvistuvat. Valio-

kunta on siis päätnyt nyt ehdottamaan, että väliaika olisi kolme viikkoa.

Tähän liittyy hyvinkin perusteellinen keskustelu siitä — mikä on hyvin olennainen osa suomalaista demokratiakäsitystä — että jokaisella on mahdollisuus käyttää äänioikeuttansa, työskenteli hän sitten laivoilla, ulkomailla, oli hän sitten kelirikkojen takia jossain saaristossa jne. Sen vuoksi onkin tietysti tyydytyksellä todettava, että tämä ehdotus nyt ehdottomasti vahvistaa kansalaisten mahdollisuuksia käyttää äänioikeutta. Ennakkoäänestys myös vaalilain uudistamisen yhteydessä on vahvistumassa. Valiokunta selvitti hyvinkin perusteellisesti sen, miten Suomen ulkopuolella Suomen kansalaiset käyttävät äänioikeuttaan. Näillä järjestelyillä kyllä uskomme modernin tekniikan sen salissa, että jokaisella on mahdollisuus osallistua sekä presidentinvaalin ensimmäiseen että toiseen kierrokseen.

Vaalitapa tietysti heijastaa hyvinkin paljon sitä yhteiskunnallista toimintakäytäntöä, joka Suomessa on. Jos se lähtee todella siitä, niin kuin toivon, että kansanvaltainen yhteiskunnallinen käytäntö vahvistuu, ovat hyvin merkittäviä myös valiokunnan ehdotukset siitä, miten eduskunnan asemaa suhteessa presidentti-instituutioon ja hallitukseen vahvennetaan. Näitä ehdotuksiaahan täällä kiistämättä on. Ehkä tärkein presidentin valtaoikeuksien kaventamisen kannalta on se, että presidentin toimikaudet rajoitetaan kahteen. Näin estetään sellaisen poliittisen kulttuurin luominen, joka alkaa pönkittää itse itseänsä, ja ehkä myös asetetaan rajoja sille kehitykselle, johon Tom Moringinkin väitöskirja viittasi, että eliitti uusintaa itseänsä ja keskustelee itsensä kanssa. Sehän ei tietenkään voi sopia sellaiseen kansanvaltaiseen hallitsemisen tapaan, jonka toimiva, eduskuntakeskeinen parlamentarismi itsellensä asettaa.

Mutta hyvin merkittäviä muitakin asioita valiokunnan ehdotukseen liittyy, jotka vahventavat eduskunnan asemaa. Tärkeää myös hallituksen toiminnan näkökulmasta on se, että eduskunta voi äänestää hallitusohjelmasta. Sehän mahdollistaa poliittisen keskustelun myös niistä tärkeistä lainsäädännöllisistä hankkeista, jotka hallitus tulee asettamaan itsellensä tärkeiksi, ja tietysti mahdollistaa myös poliittisen keskustelun siitä, mikä yhteiskunnallinen tilanne kulloinkin on. Näin selvästi vuorovaikutus hallituksen ja edus-

kunnan välillä vahventuu ja toisaalta myös, uskon näin, vuorovaikutus presidentin ja eduskunnan välillä vahventuu.

Mielestäni on siis tarpeellista valtiosäännön uudistamisessa alkaa romuttaa vanhoja tabuja. Yksi tabuista on kyllä se, onko todella oltava niin, että presidentti on suureni ulkopoliittikan hoitamisen kannalta. Tämä ei suinkaan kai tarkoita sitä, että ryhdyttäisiin uhkarohkeasti, soitellen sotaan, vaan sallittaisiin se, että ulkopoliittikka kehityvässä maailmassa, jossa ongelmat ovat maailman laajuisia, on kaikkia kansalaisia kiinnostava ja myös tietysti kiinnostaa eduskuntaa. Ovathan maailman laajuiset ongelmat, velka, nälkä jne., juuri sellaisia, joissa ei oikeastaan voida kansallisen valtion ulkopoliittikan linjaa rakentaa erityisten doktriinien varaan, vaan kysymys on hyvinkin laajasta vuorovaikutuksesta kansalaisjärjestöjen, poliittisen järjestelmän ja virallisen hallintokoneiston välillä, ja nämä rajat eivät ole enää pelkästään kansallisia.

Olisi myös varmasti tarpeellista miettiä valtiosäännössämme olevia määrävähemmistösäädöksiä ja niiden luonnetta. Perinteisesti sosialidemokraattisessa ryhmässä ja vasemmistossa laajemminkin on kritisoitu sitä, että meillä on enemmistöhallituksen työskentelyä hyvinkin rajoittavia määrävähemmistösäädöksiä. Mutta ehkäpä myös Itä-Euroopan tapahtumat tuovat tähän keskusteluun selailaista ulottuvuutta, että kun meillä on ollut määrävähemmistösäädöksiä, ne ovat myös ennalta ehkäisseet valtaapitävien systemaattisen vähemmistön sorron. Tämä voi olla yksi niistä viisauksista, joita valtiosäännössä on. Joka tapauksessa tästä pitäisi keskustella.

Nythän hallituksen mahdollisuudet toimia ovat hyvinkin riippuvaisia oppositiosta. Pitäisikö tässä suhteessa tehdä lievennyksiä, siitä mielestäni pitäisi keskustella. Mutta samalla tulisi myös pitää mielessä se, että todellakin määrävähemmistösäädöksiin on liittynyt eräitä hyviä puolia, ja ne ovat ehkä juuri niitä, että rodulliseen, uskonnolliseen tai mihinkään muuhunkaan kansalliseen erityisryhmään kuuluvien ihmisten alistamista valtaapitävien taholta ei meidän hallitusmuotomme ole sallinut, joskin se on ollut selvästi poliittisen toiminnan esteenä.

Toivonkin siis, että tämä valtiosäännön uudistamisprosessi, joka nyt on lähtenyt hy-

vin voimakkaasti liikkeelle, joka siis alkoi jo viime kaudella, jolloin, ed. Isohookana-Asunmaa, perustuslakivaliokunta aika perusteellisesti selvitteli sekä Ranskan-mallia että Itävallan-mallia, voisi jatkaa. Nuo erilaiset kokemukset, joita maailmalta on syytä hakea, ovat hyvin mielenkiintoisia sen vuoksi, että ne osoittavat, että kunkin maan yhteiskunnallinen toimintakäytäntö hyvin pitkälti määrää sen, miten mikäkin säädös toimii.

Olennaista kuitenkin on juuri se, että näillä säädöksillä vahvennetaan kansanvaltaista hallitsemisen tapaa. Seuraavaksi tietysti pitää lähteä etsimään niitä tapoja, joilla eduskunnan asemaa vahvennetaan. Tässä suhteessa tulevan eduskunnan tehtäväksi jää määritellä se, minkälaisen parlamentarismien käsityksen se haluaa itsellensä ottaa. Sen vuoksi ei pitäisi lannistua menneistä kokemuksista, vaan aina kurkottaa tulevaan ja pitää mielessä se, että valtiosääntö ei ole Suomessakaan enää säädetty tuhansiksi, sadoiksi tai kymmeniksi vuosiksi eteenpäin muuttamattomana, vaan sen on oltava vuorovaikutuksessa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja poliittisten käytäntöjen etsimisessä.

Näin on nyt tapahtunut, ja tässä suhteessa kiitos kyllä varmasti kuuluu aika pitkälti perustuslakivaliokunnalle, joka on halunnut asiaa käsitellessään etsiä uudenlaisia tapoja ja myös etsiä toisenlaista keskusteluyhteyttä hallituksen ja opposition välillä, mikä on ollut hyvinkin hedelmällistä ja tarpeellista.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Alhon puheenvuoroon yhdyin siltä osin, että perustuslaki ei ole enää itseisarvo, johon ei voi puuttua, mutta ei se myöskään saisi olla sellainen, jota joka vuosi pyritään uudistamaan, vaan eduskunnalla täytyy olla sen verran kaukoviisaus, kun on kysymys yleensä kahdessa eduskunnassa käsiteltävinä olevista asioista, että muutokset harkitaan sen verran pitkäjänteisesti, että ne voidaan tehdä kohtalaisen kerralla ainakin, mitä tulee eduskunnan asemaan ja valtasuhteisiin, jotka nyt ovat käsillä.

Ed. Alhon puheenvuoro oli sikäli rehellinen, että hän myönsi, että eri puolueissa on eri aikoina ollut hyvin vaihtelevia käsityksiä mm. presidentin vaalitavasta. Näinhän käytännössä on. Sen vuoksi on pakko puuttua

vielä kokoomuksen edustajien Zyskowiez, Häkämies ja Niinistö puheenvuoroihin, koska he nyt kovin innokkaasti kertovat, kuinka varhaisessa vaiheessa he perustuslakivaliokunnassa olivat suoran vaalin kannalla. Tosiasiaan on, jos oikein rehellisiä ollaan, että sen jälkeen, kun kaikki asiantuntijat käytännöllisesti katsoen tyrmäsivät koko presidentin suoran vaalin, suoran vaalin kannalla ei ollut perustuslakivaliokunnasta aluksi kuin kaksi edustajaa: ed. Virolainen ja ed. Zyskowiez, ed. Zyskowiezkin sen vuoksi, että hän oli viran puolesta, kun hallitusohjelmaan oli kirjoitettu suora vaali, ja ed. Virolainen sen vuoksi, että hän vilpittömästi on sitä mieltä. Me muut jouduimme aika pitkään harkitsemaan, ennen kuin pystyimme ottamaan sen kannan, että suora vaali on sittenkin vastoin asiantuntijoiden kantaa ehdottomasti järkevä ja siihen on Suomessakin siirryttävä.

Tämä mielestäni on oikeudenmukainen selostus perustuslakivaliokunnan vähän yli vuoden kestäneestä työstä, mitä tulee suoran kansanvaalin käsittelytapaan. Muutenkin täällä erityisesti keskustalta on perätty kantaa, miksi meillä on sammutetut lyhdyt. Ei minusta meillä ole sammutetut lyhdyt vaan päinvastoin varsin kirkkaat. Missä muussa puolueessa voidaan avoimesti kertoa, mitä mieltä enemmistöt ja vähemmistöt ovat? En ole kuullut täällä muita puheenvuoroja.

Ed. Skinnari (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Alhon ansiokkaassa puheenvuorossa yhtä asiaa jäin enemmän kaipaamaan, ja se oli tasavallan presidentin sisäpoliittisen aseman mahdollinen vahvistuminen. Tässä mielessä ajattelen erityisesti Ranskaa ja sitä, miten siellä on käynyt. On täysin selvää, että presidenttiehdokkaat tulakseen valituiksi tarvitsevat muitakin yhteiskunnallisia tavoitteita kuin pelkästään ulkopolitiikan erottuakseen toisistaan ja menäkseen läpi. Esimerkiksi ensimmäisen valtakautensa saavuttamiseksi Ranskassa Mitterrandilla oli 110 kohdan sisäpoliittinen ohjelma, jota hän myös sitten alkoi toteuttaa, ja ellei kansalliskokous tähän suostunut, määrääjain hän sitten myös uhkasi, että se käytännössä hajotetaan.

Käytännössä tämä Suomessakin tulee varmasti merkitsemään sitä, että presidenttiehdokkaat, erityisesti ne, jotka ovat toisella kierroksella mukana, joutuvat päästäkseen

läpi esittämään myös oman sisäpoliittisen ohjelmansa. Käytännössä se tulee myös merkitsemään sitä, että silloin presidentti toteuttaakseen tämän ohjelman joutuu myös puutumaan entistä enemmän sisäpolitiikkaan. Tämä on sellainen asia, jota minun mielestäni meillä ei riittävästi ole pohdittu. Siinä on omat haittapuolensakin siinä mielessä, että silloinhan tämä valta on joltakin pois, jos ei satu olemaan samaa mieltä kuin suhteellisen vahvassa asemassa oleva presidentti. Toivon, että tähän asiaan jatkossa kiinnitetään erityistä huomiota.

Ed. Männistö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puheenvuoronsa alkuosassa ed. Alho ilmoitti tyytyvänsä eduskuntakeskeisen parlamentarismien kehittämisessä ainakin tällä erää — niin halusin ymmärtää — valiokunnan mietintöön kirjaamaansa hallitusmuodon 27 §:n muutosehdotukseen, jossa presidentti voisi hajottaa eduskunnan puhemiehen aloitteesta. On valitettavaa, jos ed. Alho ei tee pykäläkohtaisessa käsittelyssä ehdotustaan. Skd:n vastalauseessa eduskunnan hajotusoikeus annettaisiin kokonaan eduskunnan päätettäväksi, mikä ed. Alhon ehdotusta paremmin vahvistaisi eduskuntakeskeistä parlamentarismia.

Vastalauseessamme on lisäksi useita muita eduskunnan valtaa lisääviä ehdotuksia, joita ed. Alhokin kaipasi ja joiden puolesta toivon hänen ja muiden edistysellisten kansanedustajien äänestävän. Ehkä se rohkaisisi tulevaa eduskuntaa jatkamaan eduskuntakeskeisen parlamentarismien kehittämistä.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Alholle on annettava kiitosta ja tunnustusta siitä, että hän täällä varsin avoimesti pohtii vaikeita kysymyksiä. Haluan ottaa kolme näkökohtaa hänen puheenvuorostaan esille.

Kun hän totesi, että pääpuolueet saattavat hakea kannatusta oman puolueensa ulkopuolelta omalle ehdokkaalleen kansanvaalin ensimmäisen vaiheen jälkeen, hän jätti käsittelemättä mielestäni oleellisia epäkohtia, joita Ranskan-malliin liittyy. Yksi niistä on se, että tilanne saattaa johtaa myös siihen, että puolueet tekevät keskenään kauppvoja jopa seuraavan presidentinvaalikauden aikaisesta hallituskoalitioista riippumatta siitä, minkälainen tulos tänä aikana käydyillä eduskun-

tavaaleilla on. Tämä pitäisi jollakin tavalla pystyä eliminoimaan, jotta tällaista tilannetta ei pääsisi Suomessa syntymään. Sehän on ehdottomasti epäkansanvaltaista.

Hän jätti myös käsittelemättä kokonaan sen, johtaako toinen vaihe suorassa kansanvaalissa aikanaan siihen, että äänestysaktiiviteetti laskee. Kun monilla puolueilla ei ole varsinaisesti omaa ehdokasta, voi olla niin, että tällöin katsotaan, että ei käydä lainkaan äänestämässä, ja se on myös kansanvaltaa kaventava tekijä, joka täytyisi ottaa muutostilanteessa huomioon.

Niin ikään presidentin kausien rajoittamisessa ei ole ollenkaan yksioikoinen se, että kaudet saatetaan lailla kahteen peräkkäiseen, kuten nyt tehdään. Näkisin, että täydellistä kansanvaltaisuutta olisi se, että annettaisiin äänestäjien totaalisesti ratkaista, kuinka monta kautta presidentti saa istua. Kun kansanvaltaisuudella perustellaan tulevia uudistuksia, tämä mielestäni on pahassa ristiriidassa juuri sen pykälän kanssa, jossa presidentin vaalikaudet yksioikaisesti rajoitetaan kahteen.

Ed. Helle (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä keskustelussa termit ”suora vaali” tai ”suora kansanvaali” ja ”suora kaksivaiheinen kansanvaali” ovat aika suloisessa sekamelskassa. No, ilmeisesti asia siltä osin nyt ei ole niin vaarallista. Mielestäni perustuslakivaliokunnankin ehkä olisi tullut enemmän pohtia suoran vaalin mahdollisuutta.

No, se siitä. Mutta kun ed. Alho totesi puheenvuorossaan, että ehdotettuun vaalijärjestelmän ei liity ongelmia, en pysty sitä oikein hyväksymään ja allekirjoittamaan. Siihen liittyy monenlaisia ongelmia ja hyvin pitkälti samanlaisia ongelmia kuin sanotaan olevan nyt voimassa olevassa järjestelmässä.

Mutta siltä osin kuin ed. Alho totesi, että tässäkin yhteydessä ja varsinkin tulevaisuudessa tulisi keskustella enemmän mm. määränemmistö- tai määrävähemmistömääräyksistä, niiden järkevyydestä ja mahdollisesti myös niiden muuttamisesta, olen täysin samaa mieltä. Kun tässä keskustelussa nyt tuotiin myös esiin presidentin sisäpoliittisen vallan muuttuminen, mielestäni on aivan selvästi tapahtunut, että presidentin valta sisäpolitiikassa on lisääntynyt osittain jo sen takia, että ns. ulkopoliittiset sopimukset kat-

tavat nykyään huomattavasti laajemman alueen kuin aikaisemmin eli nyt ulkopoliittisilla sopimuksilla sidotaan jopa sosiaalipoliitiikan, koulutuspolitiikan jne. toteutumista maassamme.

Vielä totean sen, että tietynlaista poukkoilua hallitusmuotoasioissa on mm. se, että meillä on tänäänkin listalla jälleen uusi esitys hallitusmuodon muuttamiseksi.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Alho puheenvuoronsa lopuksi pohti, miten ja minkälaista parlamentarismia vaalien jälkeen halutaan, ja sitä meidän on syytä miettiä. Heitän tavallaan pallon takaisin, että ainakin vaalien jälkeisten hallituspuolueiden kansanedustajien on syytä miettiä, minkälaista parlamentarismia halutaan, koska vain, niin kuin varsinaisessa puheenvuorossani totesin, hallituspuolueiden kansanedustajat ovat ne, jotka voivat omalla toiminnallaan parantaa eduskunnan vaikutusmahdollisuuksia ja sitä kautta myös eduskunnan arvostusta.

Valtiosäännön uudistaminen ei saa olla tilkkutäkkihommaa. Siinä mielessä en yhdy ed. Alhon näkemyksiin. Tällä vaalikaudella käsittääkseni on ollut useita pieniä muutoksia, ja kuten ed. Helle jo totesi, tänäänkin on esiteltävänä hallitusmuodon 87 §:n muuttaminen. Olisi todella ollut toivottavaa, että nämä uudistukset olisi voitu tuoda suurempana kokonaisuutena, jolloin niitä olisi voitu pohtia kokonaisuuksina. Minusta eduskunnan työtä häiritsee nimenomaan se, että tänne tuodaan pieninä palasina tavattoman suuri joukko hallituksen esityksiä, joilla muutetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä. Meidän pitäisi pyrkiä pitkäjänteisempään ja suurempaan kokonaisuuteen, jolloin koko lainsäädäntö olisi avoimena, jolloin sitä voitaisiin paljon laaja-alaisemmin pohtia.

Sen verran vielä ed. Isohookana-Asunmaalle, jos puhemies sallii, kommentoin, että en suinkaan ole sanonut, että koko ryhmä on tätä mieltä, ja jahka pöytäkirjatoimistosta puheet valmistuvat, toimitan ed. Isohookana-Asunmaalle vastauspuheenvuoroni, josta hän voi tämän todeta.

Lopuksi sitten ed. Niinistölle presidentin henkilökysymyksestä. Nyt oli käsiteltävänä hallituksen muodostaminen. En ottanut kantaa siihen, miten nykyinen presidentti on muuten toiminut, mutta ilmeisesti hänenkin

tavallaan tietynlainen tahtonsa on ollut siinä mukana, että hallitus ei antanut eduskunnan perustuslakivaliokunnan hallituspuolueiden jäsenille periksi vaan härkämäisesti ajoi oman esityksensä läpi, koska tällä uudistuksella ilmeisesti on todella hyvin korkean tahon taustavoimat.

Ed. Moilanen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuten todettiin, nyt voimassa oleva valtiosääntö on hyvin palvellut maatamme myös vaikeina vuosina, ja sopii-kin toivoo, että nyt voisimme säätää yhtä kaukonäköistä ja kunniaakasta valtiosääntöä kuin on tähän asti säädetty. Mutta se edellyttää ilman muuta hallituksen ja eduskunnan, molempien, täysipainoista roolia lainsäädäntötyössä. Tässä tapauksessa hallitus on varsin pitkälle sanellut lain sisällön ja valiokuntakäsittely on ollut enemmänkin muodollisuus suurieleisistä manöövereistä huolimatta. Mikään hallitus ei kuitenkaan voi olla niin monipuolinen ja niin kaikkietävä, ettei eduskunnassa missään vaiheessa tarvittaisi pykäliin korjauksia. Sen vuoksi olisikin toivonut, että perustuslakivaliokunnan paneutuminen asiaan ja asiantuntijoiden lausunnot olisivat myös käytännössä tuottaneet tuloksia.

Edellä puututtiin myös määrävähemmistö-säännöksiin ja siihen, että niitä pitäisi muuttaa. Tämä on ristiriitainen vaatimus, mikäli halutaan edistää kansanvaltaisuutta. Jo 67 kansanedustajan vähemmistö merkitsee kansanedustajia monista puolueista, monenlaisista näkemyksistä, eli se on kansanvaltaa, että myös vähemmistö pääsee sanansa sanomaan, eikä se, että vain hallitus ja suuret puolueet sanelevat.

Ed. Soininvaara (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Alho sanoi, että perustuslakivaliokunnassa tutkittiin kaikkia mahdollisia vaalitapoja. Minusta näin ei tehty sen takia, että juristien tapaan paneuduttiin vain siihen, mitä on olemassa, eikä siihen, mitä voisi olla olemassa. Valitettavasti nämä vaalitapa-asiat ovat pitkälle juristien eikä esimerkiksi matemaatikkojen hallussa, joilla olisi enemmän tässä suhteessa mielikuvitusta.

Minä kannatan ehdottomasti suoraa kansanvaalia. Minusta tämä kaksivaiheinen vaalitapa on huono, se on sattumanvarainen ja

antaa erittäin paljon tilaa taktikoinnille. Se ei anna tilaa kauppoille ensimmäisen ja toisen vaalikierroksen välillä, vaan ennen ensimmäistä vaalikierrosta. Veikkaan, että demarit tulevat käymään keskusteluja SKDL:n kanssa siitä, että SKDL ei aseta ensimmäiselle kierrokselle ehdokasta, jotta voidaan sosialidemokraattien ehdokkaan pääsy toiselle kierrokselle varmistaa. Vielä varmemmin keskustapuolue tulee tässä asiassa vetoamaan kristillisiin, etteivät kristilliset aseta omaa ehdokasta, koska kilpailu kokoomuksen ja kepun kanssa toisesta sijasta tai toisesta paikasta toisella kierroksella tulee olemaan hyvin tiukka ja täysin sattumanvarainen. Tässä suhteessa menemme vielä törkeämpään taktikointiin kuin se, minkä nykyinen vaalijärjestelmä on tehnyt mahdolliseksi.

Esitin lähetekeskustelun yhteydessä sitä, että meidän pitäisi tutkia ns. preferenssivaalijärjestelmää, jossa kansalaiset panevat ehdokkaat paremmuusjärjestykseen, ja vähiten ääniä saaneet pudotetaan järjestyksessä pois ja heidän äänensä annetaan sille, jota he toiseksi tai kolmanneksi tai neljänneksi parhaana pitävät. Sanottiin, että tämä on suomalaisille liian monimutkainen. Eestiläisille se näyttää nyt olevan kuitenkin aivan sopiva. Ehkä eestiläiset ovat sitten demokratiassa valistuneempia ja taitavampia kuin suomalaiset.

Ed. Alho (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On tietysti hyvin tarpeellista, että valtiosääntöuudistuksen, vaalitavan ja valtaoikeuksien rajoittamisen kohdalla hyvinkin paljon teoretisoidaan sitä, minkälainen tilanne saattaa aiheutua. On syytä tietysti pohtia, onko tällä vaikutusta äänestysaktiivisuuteen, onko vaalitapa selkeä ja vaikuttaako se politiikan henkilölistymiseen jne. Sehän on täysin luonnollista keskustelua. Mutta mitään varmoja johtopäätöksiä ei todellakaan voi tehdä, ennen kuin on saatu kokemuksia siitä, miten tämä vaalitapa toimii.

Minusta kaksivaiheisessa kansanvaalissa on hyvin vähän vaikeita ongelmia. Niissä kansalaisen on hyvin helppo valita. Ensimmäisellä kierroksella hän valitsee henkilön, ketä hän äänestää, toisella kierroksella hän valitsee toisen, jota hän äänestää. En ymmärrä, että mitään sen kummallisempaa taktikointia tämän kaltaiseen vaalitapaan voisi

liittyä kuin mitä nyt yleensä ihmisten välisessä kanssakäymisessä ja yhteiskunnallisessa elämässä taktikointia esiintyy. Ainakin on hyvin hankalaa taktikoida, koska äänestäjiä on koko Suomen kansa. Sen sijaan esimerkiksi nykyisessä vaalitavassa poliittiset puolueet voivat tietysti taktikoida valitsijamiestensä käyttäytymisten suhteen. Tässä suhteessa mielestäni tämä vaalitapa on selvästi ongelmattomampi, selkeämpi ja kansanvaltaisempi kuin esimerkiksi voimassa oleva.

Valtiosäännön uudistaminen on mielestäni tarpeellista pitää vireillä koko ajan sen vuoksi, että minusta on tarpeellista, että valtiosääntö heijastelee olemassa olevaa yhteiskunnallista käytäntöä. Mielestäni esimerkiksi tasavallan presidentti Mauno Koivisto on selvästi omalla presidenttikaudellaan muovannut yhteiskunnallista käytäntöään sillä tavoin, että hänen sisäpoliittinen vallankäyttönsä on ollut varsin vähäistä. Se on jättänyt tilaa eduskunnalle ja hallitukselle. Tässä suhteessa valtiosäännön uudistaminen ei olekaan pelkästään pykälänikkarointia, vaan ennen kaikkea yhteiskunnallisten toimintakäytäntöjen hakemista.

Ed. Zyskiewicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Isohookana-Asunmaa moitti suoraa kaksivaiheista kansanvaalia siitä, että se luo tilanteen, missä ennen toista vaalikierrosta puolueet tekevät keskenään kauppoja tulevista hallituskoalitioista tai vastaavista asioista. Mikään vaalijärjestelmä ei tietystikään ole ongelmaton.

Jos verrataan ehdotettua kaksivaiheista kansanvaalia nykyiseen vaalijärjestelmään, niin on merkittäviä eroja juuri tässä suhteessa, mitkä ed. Isohookana-Asunmaakin toi esille, eikä suinkaan ehdotetun vaalitavan tappioksi. Kaikissa vaalitavoissa luonnollisesti ja aivan legitimiin puolueet pyrkivät keskinäiseen yhteistyöhön ja keskinäisiin liittoumiin. Ero on juuri siinä, että nykyisen vaalitavan valitessa, jos joudutaan toiselle kierrokselle eli valitsijamiesten toimittamaan vaaliin, puolueiden on huomattavan paljon helpompi sopia yhteistyöstä, myös yhteistyön kaikenlaista ehdoista, liittyvätpä ne tulevaan hallituspohjaan tai muuhun. Helpompaa sen vuoksi, että nykyisessä vaalitavassa liikutellaan vain valitsijamiehiä.

Taas uudessa vaalitavassa puolueiden liittoutuessa, etsiessä yhteistyötä pitää aina ot-

taa huomioon se, että siinä ei liikutellakaan valitsijamiehiä, vaan siinä pitää liikutella — jos niin voidaan sanoa — puolueiden äänestäjäkuntia. Tässä suhteessa ehdotettu vaalitapa näyttäytyy kansanvaltaisemmalta. Sen kansanvaltaisuus näyttäytyy ennen kaikkea siinä, että viime kädessä kansalaiset, eivät puolueet eivätkä kansalaisten valitsema valitsijamiehet, vaan kansalaiset itse ratkaisevat vaalin lopputuloksen.

Ed. Häkämies (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä esitettiin aivan uskomaton väite, että kokoomuksen eduskuntaryhmässä ei oltaisi tai kokoomuksen edustajat perustuslakivaliokunnassa eivät olisi olleet johdonmukaisesti kannattamassa suoraa kaksivaiheista kansanvaalia. Ed. Pokka on mielestäni selityksen velkaa. Toivottavasti hän löytää väitteensä tueksi jotakin dokumenttia perustuslakivaliokunnan käsittelystä. Itse siellä aktiivisesti istuneena en todella muista yhtään ainoaa kertaa, että kokoomuksen toimesta tätä vaalitapaa olisi epäilty. Päinvastoin, sitä on johdonmukaisesti korostettu.

Ed. Isohookana-Asunmaa esitti näkemyksen siitä, että puolueet tekisivät kauppia toista kierrosta sekä kenties sisäpolitiikkaa ja hallituspolitiikkaakin koskien. Mielestäni tällainen väite on aikamoinen epäluottamuslause kansalaisia kohtaan. Kyllä kai he itse tietävät, ketä haluavat äänestää. Se on melkoinen epäluottamuslause siinä mielessä, että ed. Isohookana-Asunmaa todella väittää, että puolueiden tekemät sopimukset ohjaisivat suoraan kansalaisia heidän äänestäessään.

Samoin hän esitti epäilyksen siitä, että toisella kierroksella kenties osa kansalaisista jättäisi äänestämättä, koska heille sopivaa ehdokasta ei enää kisassa ole mukana. Tämä tietysti voi olla totta, mutta täytyy muistaa, jos nykyjärjestelmäämme vertaamme tilannetta, että nykyisin valitsijamiehet voivat äänestää sellaista ehdokasta, jota heitä äänestänyt kansalainen ei missään tapauksessa halua heidän äänestävän. En muista tilannetta, jossa kansalaisen, äänestäjän, tahtoa pahemmin voidaan loukata. Siinä mielessä ehdotettu järjestelmä on ehdottomasti kansanvaltaisempi ja parempi.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Edustajat Helle ja

Alho ovat puolustaneet kovasti sitä kantaa, että myös perustuslain määrävähemmistösäännöksiä pitäisi ryhtyä muuttamaan. Vastustan määrävähemmistösäännösten muuttamisyhtymyksiä sen vuoksi, että Suomen kaltaisessa monipuoluemaassa määrävähemmistösäännökset ovat tietyllä tavalla tuoneet vakautta parlamentin työskentelyyn. Mielestäni ne ovat edelleenkin puolustettavissa ja antavat tiettyä pitkäjänteisyyttä lainsäädäntötyöhön. Meillä Suomessa ei ole ns. englantilaista parlamentarismia, jossa on aina yksi puolue hallituksessa ja toinen oppositiossa. Meillä puolueita on useita ja käsittääkseni myös jatkossa tulee näin olemaan.

Ed. Helle ja myöskin ed. Alho puheenvuoroissaan toivat esille sen, että tulevaisuudessa presidentin on saatava taakseen laajojen kansalaispiirin kannatus, jotta hän tulisi suorassa vaalissa valituksi. Näin varmasti on. Kyllä minullakin on sellainen käsitys, niin kuin äskeisillä vastauspuheenvuoron pitäjillä, että erilaiset pelaamismahdollisuudet olennaisesti pienenevät suorassa kansanvaalissa, koska on vaikea tehdä sellaisia kauppia, joita äänestäjät välttämättä suostuisivat noudattamaan, puolueiden välillä. Tämähän ero valitsijamiesvaalin ja suoran kansanvaalin välillä on.

Käsittääkseni tarve suoran kansanvaalin järjestämiseen Suomessa on syntynyt siitä, että kaikenlaisista kaupantekomahdollisuuksista halutaan päästä pois. Sehän on selvää, että puolueet varmasti pyrkivät jatkossa etsimään sellaisia ehdokkaita, jotka voisivat saavuttaa laajojen kansalaispiirien kannatuksen. Tämähän on aivan oikea suunta.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Häkämiehelle haluan aivan lyhyesti todeta, että Ranskan-malli on siinä mielessä kiitollinen ja hyvä esimerkki, että sen toteutumisesta meillä on maailmassa kokemuksia juuri Ranskasta. Kun perehtyy hiukan siihen, miten Ranskan-mallia Ranskassa on toteutettu, niin sieltä meille tällaiset esimerkit löytyvät, että kaupantekoyrityksiä ja sopimustentekoyrityksiä todellakin on. Ne eivät ole vieraita. Tämä on täysin mahdollista.

Siitä syystä juuri olen ollut sitä mieltä, että Suomessa ei olisi pitänyt suoraa päätä Ranskan-mallin toteuttamiseen mennä, vaan olisi pitänyt, jos kaksivaiheiseen kansanvaaliin

päädytään, nimenomaan toista vaihetta selvitellä perusteellisemmin ja pyrkiä etsimään sellaisia vaihtoehtoja, että ne eivät anna mahdollisuuksia ikäville taktikoinneille ja kaupantekotilanteelle, koska kansalaiset juuri tätä politiikassa vierastavat. Siitä näkökulmasta tuntuu aika hämmästyttävältä, että nykyinen eduskunta on hyväksymässä presidentin vaalitavan muutosta ja valtaoikeuksien muuttamista myös siihen suuntaan, että se kaventaa selvästi kansanvaltaa nykyisestään.

Ed. Helle (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On aivan totta niin kuin ed. Pokka totesi, että esitin, kuten ed. Alhokin, että määrävähemmistösäännöksistä on syytä keskustella. Tarkkaan ottaen en kyllä sanonut kantanani, että niistä välttämättä pitää luopua. Mutta olen kyllä sitä mieltä, että niissä on tarkistamisen varaa ja varsinkin niitten monet tulkinnot viime vuosiltakin ovat olleet mielestäni hyvin omituisia ja yhteiskunnallista kehitystä ehkäiseviä, sellaista kehitystä ehkäiseviä, jonka takana selvä enemmistö suomalaisista on ilmaissut olevansa. Siinä mielessä asioista pitää olla kyllä valmiutta keskustella ja mahdollisesti myös ryhtyä toimenpiteisiin.

Minua huvittaa tässä keskustelussa se, että käytetään hyvin paljon sanaa kansanvaltainen mm. presidentin vaalitavan yhteydessä. Kuitenkin minä ainakin aistin niin, että hyvin pitkälti sanan kansanvaltainen takana on halu saada vahva johtaja tähän maahan. Minusta nämä ovat tietyllä tavalla kyllä ristiriitaisia ainakin käsitteinä ja vielä enemmän ehkä käytännön toimintona.

Toteaisin vielä kaksivaiheisuudesta, että kyllä varmasti ongelma ainakin salin tällä laidalla olevien äänestyskäyttäytymisen suhteen on, jos vaalissa toisella kierroksella ovat ehdokkaina Suominen ja Väyrynen. En kiistä sitä.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa rouva puhemies! Eduskunnan puhemies Kalevi Sorsa totesi eduskunnan avajaisissa eduskuntatyön ja kansanedustajien arvostuksen olevan aallopohjassa. Lisäksi hän esitti mielenkiintoisen toivomuksen siitä, että kaikki nykyiseen asiantilaan vaikuttavat paneutuisivat perusteellisesti asenteisiinsa. Puhemies Sorsan arvoituksellinen toivomus tarkoittaa ilmeisesti

niitä poliittisen vallan käyttäjiä, jotka tavaltaan kilpailevat eduskunnan kanssa: puolue-elimii, työmarkkinajärjestöjä ja muita etujärjestöjä, hallitusta ja tasavallan presidenttiä; näin, koska puhemies Sorsa vältti tarkasti itse sanomasta, mistä tämä johtuu ja mitä pitäisi tehdä.

Yleinen käsitys lienee se, että eduskunnan asema on heikentynyt. Samalla kuitenkin eduskunnassa käsiteltävien asioiden määrä on lisääntynyt. Eduskunnan tehtäväksi on oikeastaan tullut hallitusten esitysten hyväksyminen ja mielellään nopeasti, eikä tämä johdu vain asioiden määrän lisääntymisestä.

Perustuslakivaliokunta olisi halunnut siirtää presidentiltä kavennettua valtaa enemmän eduskunnalle ja eduskuntaryhmille, mutta kabineteissa oli päätetty toisin. On kylläkin todettava, että valiokunnassa esitys muuttui myönteiseen suuntaan. Eduskuntaryhmille annettiin enemmän valtaa kuin hallitus oli alun perin suunnitellut. Tämä on mielestäni täysin luonnollista. Valtahan kuuluu niille, jotka koko kansa on valinnut, eikä vain niille, jotka etujärjestöt ovat valinneet.

Avainkysymys eduskunnan aseman vahvistamisessa on eduskunnan rooli hallituksen muodostamisessa. Todellista kansanvaltaa edustaa se, että eduskunta itse voi olla toimijana hallitusta muodostettaessa eikä vain näyttämönä. Tällainen toimijan ja vaikuttajan asema eduskunnalle tulisi, mikäli hallitusmuotoon olisi keskustan valiokuntaryhmän kannan mukaisesti voitu kirjata se, että eduskunta voi päättää tulevasta pääministeristä. Tällaista valtaa valiokunnan enemmistö ei kuitenkaan eduskunnalle tahoton antaa. Samoin ei löytynyt yksimielisyyttä siitä, että ns. puhemiehen kierros olisi kirjattu lakiin.

Tämän valtiosääntöehdotuksen ehdottomasti huonoin pykälä koskee eduskunnan hajotusta. Hallituksen esitys ja valiokunnan esitys siirtää eduskunnan hajotusvallan demokraattisesti valittavalta presidentiltä kansanvallan ulottumattomiin, pääministerille. En voi pitää kansanvaltaan sopivana sitä, että pääministeri voi esittää eduskunnan hajottamista, mutta sen sijaan eduskunnalle ei anneta mahdollisuutta äänestää pääministeristä.

Pidän tätä valiokunnan kannanottoa huonona monestakin syystä. Ensinnäkin pääministeri voi esittää eduskunnan hajottamista,

vaikka kyseessä olisi virkamieshallituksen tai vähemmistöhallituksen pääministeri. En näe parlamentaariseen järjestelmään sopivaksi sitä, että kriisitilanteiden avaimet ovat pääministerin käsissä. Pääministeri voi esittää siis epäluottamuslausetta eduskunnalle sen jälkeen, kun on itse saanut eduskunnalta epäluottamuslauseen tai tietää tällaisen saavansa.

Tasavallan presidentin päätöksenteon sitominen pääministerin esitykseen saattaa tosiasiallisesti merkitä uudistuksen tarkoitukselta poiketen eduskunnan hajotuskynnyksen madaltumista. Ei ole hevin ajateltavissa, että presidentti voisi suhtautua täysin vapaasti pääministeriltä tulleeseen hajotusesitykseen. Pääministerin esityksen hylkääminenhän merkitsisi avointa ristiriitaa presidentin ja pääministerin välillä. Erimielisyyttä todennäköisesti pyrittäisiin välttämään kaikin keinoin. Näin muodoin merkittävää tosiasiallista valtaa eduskunnan hajottamisessa tulisi nykyisestä poiketen sekä tasavallan presidentille että pääministerille eli kahdelle eduskunnan ulkopuoliselle taholle. Tätä en pidä toivottavana. Soveliainmalta tuntuisikin tasavallan presidentin hajotusoikeuden käytön sitominen eduskunnan asemaa turvaavin muodoin. Nykyinen käytäntökin olisi parempi kuin tämä valiokunnan esitys.

Oikean suuntaisena en pidä myöskään sitä, että pääministeri voi esittää eduskunnan luottamusta nauttivan ministerin erottamista. Tämäkin tulee johtamaan pääministerin vallan kasvuun. Miksi eduskunta haluaa kasvattaa pääministerin valtaa oman valtansa kustannuksella? Ymmärrän ja hyväksyn sen, että pääministerin asemaa valtioneuvoston sisällä halutaan vahvistaa, mutta sen suuntaista kehitystä en pidä oikeana, että pääministerin asemaa eduskuntaan nähden korostetaan. En voi olla ihmettelemättä, miksi eduskunta haluaisi olla antamassa enemmän valtaa pääministerille, mutta ei eduskunnalle itselleen ja eduskuntaryhmille.

Arvoisa puhemies! Henkilökohtaisesti olisin halunnut lisätä eduskunnan ja eduskuntaryhmien valtaa paljon enemmän. Demokratian näkövinkkelistä pidän suotavana sitä, että valta on niillä, jotka koko kansa on valinnut, ei vain niillä, jotka ovat puolueiden tai työmarkkinaetujärjestöjen jäseniä. Sekä puolueissa että etujärjestöissä on kuitenkin koko kansaan nähden vähän jäseniä ja vielä

vähemmän niitä, jotka aktiivisesti toimivat. Uskonkin, että kansa vaatii valtaa pois kabineteista niille ihmisille, jotka he ovat itse valinneet, eduskunnalle ja eduskuntaryhmien jäsenille. Poliitikassakin pitäisi valta- ja vastuusuhteita selkiyttää.

Puhemies Sorsan toivomukseen eduskunnan vallan lisäämiseksi haluaisin mainita vielä kaksi keinoa. Ensinnäkin opposition asemaa pitäisi vahvistaa. Koska hallitus ja hallinto edustavat enemmistön resursseja, pitäisi eduskunnan antaa oppositiolle nykyistä paremmat resurssit ja sitä kautta mahdollisuudet tehdä omia vaihtoehtoisia ehdotuksia. Oppositio puolueiden eduskuntaryhmien aloitteet tulisi myös kaikissa tapauksissa käsitellä eduskunnassa. Mutta vallankäytön tapojen uudistaminen on ennen kaikkea vallankäyttäjien asia, kuten täällä on todettu, ja on siis hallituspuolueiden vallassa, enkä usko, että nykyisillä hallituspuolueilla olisi tahtoa opposition aseman vahvistamiseen, vaikka tiedämmekin kaikki, että opposition aseman vahvistaminen vahvistaa kansanvaltaa.

Olisin myös vahvistamassa eduskunnan roolia hallinnon valvojana. Juuri tämän roolin vahvistamisen pitäisi olla mahdollista, koska siinä ei ilmene hallitus -oppositioasetelmaa. Eduskunnan aseman vahvistaminen hallintoon päin saisi mielestäni aikaan myös sen, että eduskunnan rooli ideoijana ja yhteiskunnallisesti tärkeän keskustelun alullepanijana ja ohjaajana vahvistuisi.

Haluaisin käsitellä lyhyesti myös tasavallan presidentin vaalitavan uudistamista. Ed. Zyskowiec on vaatinut täällä ensimmäisessä käsittelyssä ja vaati nyt, että puolueiden on annettava vastaus suhtautumisestaan suoraan kansanvaaliin. Minusta ed. Zyskowiec on tässä asiassa epäjohdonmukainen, kun hän toisaalta on vaatinut ryhmäkurin lieventämistä. Mielestäni valtiosääntöuudistus on nimenomaan uudistus, jossa pitäisi noudattaa valtiopäiväjärjestyksen 11 §:ää niin, että edustajia eivät sitoisi mitkään muut määräykset kuin voimassa olevat perustuslait. Mielestäni ei puolue eikä myöskään eduskuntaryhmä saa antaa kansanedustajille tai kansanedustajiksi pyrkiville määräyksiä tai ohjeita siitä, miten heidän tulee suhtautua valtiosääntöuudistukseen.

Olen ymmärtänyt, että hallitusmuotomme säädöksissä perustuslakiemme muuttaminen

on tehty kaksivaiheiseksi nimenomaan sen vuoksi, että kansalaiset voisivat itse ottaa kantaa muutosesityksiin. Annetaan kansalaisten ottaa vapaasti kantaa asiaan ilman, että puolueet tai eduskuntaryhmät heitä ohjailevat ja määräilevät. (Ed. Zyskiewicz: Miten he voivat ottaa kantaa, jos he eivät tiedä, mitä mieltä ehdokkaat ovat?) — Sen sijaan on aivan oikein ja kohtuullista vaatia, että jokainen ehdokas sanoo, miten hän suhtautuu ehdotettuun valtiosääntöuudistukseen. Sen teen tässä minäkin.

Olen valiokunnassa kannattanut suoraa kaksivaiheista kansanvaalia ja sen teen nyt toimitettavassa äänestyksessäkin, vaikka on myönnettävä, että en tähän esitykseen niin kauhean ihastunut olekaan. Päätökseni on syntynyt paremmin mutu-periaatteella, koska asiantuntijoilta ei ole tukea suoralle kaksivaiheiselle kansanvaalille tullut.

Suomen presidentin asema on jo nykyisellään vahva, ja uusi vaalitapa tulee presidentin asemaa vain vahvistamaan. Mielestäni tasavallassa kehityksen pitäisi olla toisen suuntainen. Nyt esitetyt rajoitukset presidentin valtaan eivät ole kovinkaan oleellisia. Esitetty vaalitapa saattaa edistää puoluekentän kahtiajakoa ja myös välillisesti vaikuttaa hallituskokoonpanoihin. Siitä tosiasiaa emme pääse mihinkään, että presidentin vaalista tulee se vaali, mikä eniten kiinnostaa ja kiihottaa äänestäjiä, puhumattakaan tiedotusvälineistä. Nytkin käydään jatkuvaa presidenttipeliä.

Useat asiantuntijatkin arvioivat uuden vaalitavan johtavan siihen, että presidentinvaaleista tulee käytännössä hallitusvaalit. Tämä näivettää parlamentarismia. Muun muassa professori Sankioho piti selvänä, että presidentinvaaleissa puolueet kävisivät kaupaa myös hallituksesta. Presidentinvaaleista tulee siis tulevaisuudessa vallanjakovaalit. Tätä tasavallan presidentin vaalitapaa miettiessäni mieleeni ovat monta kertaa tulleet Paavo Haavikon Ratsumies-oopperassa lausutut sanat: ”Kun kansa saa vallan, niin kuka sen silloin saa?” Itse en ole sitä vastausta vielä löytänyt. (Ed. Kekkonen: Eihän kukaan ole!) En tiedä, onko sekään hyvä, että puolueista tulee presidenttiehdokasvetoisia.

Halusin nämä mietteeni tuoda julkisuuteen sen vuoksi, että tämä vaalitavan muuttaminen ei ole todellakaan niin yksinkertainen

kuin joillakin tahoilla on annettu ymmärtää. Minusta on vain oikein, että tätä uudistusta on epäilty ja itse kukin on omalta kohdaltaan miettinyt, mikä siinä on hyvää ja mikä huonoa.

Arvoisa puhemies! Toivon, että valtiosääntön uudistus ei jää tähän. Kansalaisten sosiaaliset, sivistykselliset ja taloudelliset perusoikeudet pitäisi mahdollisimman pian kirjata perustuslakeihimme. Kiireellisin näistä oikeuksista olisi asumisoikeuden kirjaaminen Suomen hallitusmuotoon. Tästä asiasta on tehty aloitteita, mutta toimenpiteisiin ei ole vielä ryhdytty.

Henkilökohtaisesti olisin valmis rajoittamaan presidentin valtaa nykyistä paljon enemmän ja myös ulkopoliittikkaan liittyvissä asioissa. Euroopan yhdentyessä ulko- ja sisäpolitiikan välinen ero tulee entistä enemmän veteen piirretyksi viivaksi. Näin myös ulkopoliittisen päätöksenteon kohdalla presidentin valtaoikeuksia tulisi supistaa hallituksen ja ennen kaikkea eduskunnan suuntaan.

Ed. Zyskiewicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Jäätteenmäellä oli hyvin asiallinen ja hyvä puheenvuoro. Vastaisin kuitenkin siltä osin kuin hän kysyi sitä, miten saatan toisaalta olla korostamassa eduskuntaryhmien ja kansanedustajien oikeutta määrittää kantansa esillä oleviin kysymyksiin ja toisaalta kuitenkin olla vaatimassa keskustaa puolueena ottamaan kantaa suoraan kansanvaaliin.

Pysyn edelleenkin siinä kannassani, että on nimenomaan kansanedustajien ja eduskuntaryhmien asia määrittää kantansa esillä oleviin kysymyksiin ja edustaa eräällä tavoin puolueita valtiiovallan käytössä, siis mieluummin edustajat ja eduskuntaryhmät kuin esimerkiksi puolue-elimet.

Eri asia on sitten se, että vaaleissa puolueet esittävät ohjelmansa, tavoitteensa, ja vaaleissa myös ehdokkaat ottavat kantaa esillä oleviin ja tiedossa oleviin tärkeisiin, keskeisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Tätä jälkimmäistä olen myös Suomen keskustalta vaatinut: selkeää kannanottoa suoran kansanvaalin puolesta ja tietysti myös sitä, että viimeistään vaaleissa keskustan ehdokkaatkin ottaisivat tähän asiaan kantaa, jotta voisi toteutua juuri se perustuslain säätämisyjärjestyksessä oleva idea, että kansalaiset voivat äänestäessään tietää, miten esillä

olevat ehdokkaat ja puolueet suhtautuvat esillä oleviin perustuslain muutoshankkeisiin.

Ed. Skinnari (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Näyttää siltä, että keskustalle oppositiossa oleminen on monessa mielessä hyvin antoisaa, kun ed. Jäätteenmäenkin puheenvuoroa kuunteli, siinä mielessä, että hän osasi ottaa esille monia sellaisia asioita, mm. opposition aseman, josta keskustapuolueella on loppujen lopuksi kaikkein vähiten kokemusta Suomen historiassa, mutta hyvä, että tässä vaiheessakin alkaa siitä olla kiinnostunut.

Mutta vaikka puhuja oli huolestunut presidentin aseman vahvistumisesta, niin hänellä oli — ja sitä nyt tässä korostan uudelleen — myös se puute, että on edelleen pohtimatta, mitä kaksivaiheinen kansanvaali tulee merkitsemään tasavallan presidentin mahdollisuudelle ottaa myös sisäpoliittista valtaa. Se on yksi sellainen asia, jota meillä ei ole tässä vaiheessa vielä riittävästi pohdittu. Tässä suhteessa eduskunnan kyllä pitäisi pitää varansa.

Ranskassahan on selvästi käynyt niin, kuten ed. Jäätteenmäkikin toi esille, että presidentin vaalit ovat A-vaalit, joissa äänestysprosentti on noin 90, ja parikymmentä prosenttiyksikköä vähäisempi mielenkiinto on kansalliskokouksen vaaleilla. Puolueiden ehdokkaita, jotka ovat tulevia presidenttiehdokkaita puolueiden itsensä ja tietysti ehdokaidenkin mielestä, seurataan, näiden ulkomaanmatkoja tärkeisiin maihin ja sitä, mitä he tekevät, ja parlamentin työ tässä suhteessa jää entistä vähemmälle. Tässä suhteessa eduskunnan kyllä pitäisi pitää varansa, ettei käy kuin Ranskassa.

Ed. Vähänäkki: Arvoisa puhemies! Minä niin kuin moni muukin täällä on itsestään todennut: Pidin jo viime käsittelykerralla erittäin laajan, ansiokkaan ja esillä olevaa valtiosääntöpakettia kovasti ruotivan puheenvuoron enkä käykään sitä tässä toistamaan muuta kuin eräiltä keskeisiltä osiltaan ja sen jälkeen tuon esiin eräitä yksityiskohtia, mielenkiintoisia yksityiskohtia, valiokuntatyön varrelta.

Perustuslakivaliokunnan sosialidemokraattisen ryhmän enemmistö hyväksyi kiistellyn hajotuspykälän pitkän hampain vasta valiokuntakäsittelyn loppuvaiheessa. Useimmat

meistä olivat puhemiesmallin eli puhemiehen aloiteoikeuden kannalla ja jotkut myös meistä, niin kuin esimerkiksi minä, sillä kannalla, että eduskuntaa ei tulisi hajottaa ollenkaan tai korkeintaan eduskunnan tulisi itse voida itsensä hajottaa.

Pääministerin aloiteoikeusmalli oli mielestämme heikoin vaihtoehto. Hyväksyimme sen kuitenkin, koska saimme pääasian läpi — suoran kansanvaalin. Pääministerimalli on epädemokraattinen. Meillä on hyvin usein pääministeri ja ministereitä, jotka ovat pankinjohtajia, kaupunginjohtajia, ei ehkä eduskunnassa koskaan olleita ja teollisuusihmisiä.

Yksi pääministerimallin esille ottamisen ja sitä koskevan ehdotuksen tekemisen tavoite oli pääministerin vallan kasvattaminen ja presidentin vallan kaventaminen, mutta nythän ehdotuksen mukaan presidentti on sidottu pääministerin ehdotukseen, aloitteeseen, mutta asian substanssissa hänellä ei ole sidonnaisuutta. Presidentti ratkaisee suvereenisesti, hajotetaanko eduskunta vai ei. Uudistus on siis näennäisuudistus. Se ei lisää pääministerin valtaa eikä erityisemmin vähennä presidentin valtaa. Olisi ollut parempi, että jos pääministerin merkitystä olisi haluttu korostaa, niin olisi siirretty hallitukselle esimerkiksi sellaisia nimitysasioita esimerkiksi, joita presidentti meillä tekee. Hyväksyimme todella tämän kauneusvirheenkin, koska se on sivuasia. Pääasia — suora kansanvaali — meni läpi.

Hajotusasiasta haluan kuitenkin vielä todeta yhden tärkeän seikan. Perustuslakivaliokunnan mietintöön sisältyy kohta, jossa todetaan näin: ”Valiokunnan mielestä eduskuntaryhmien käsityksillä tulee olla keskeinen merkitys harkittaessa hajotusasian ratkaisemista. Valiokunta katsoo, ettei eduskuntaa pidä hajottaa vastoin eduskunnan selvän enemmistön kantaa.” Tämä on erittäin merkityksellinen lause ja kertoo nykyeduskunnan näkemystä hajotuspykälän soveltamisesta jälkipolville. Toivottavasti meidän valtiosääntöoppineemme, Jyrängit ym., pitävät tätä mainintaa tulevassa oikeustieteellisessä kirjallisuudessa esillä, jotta tulevat presidentitkin tietäisivät, mitä eduskunta on ajatellut silloin, kun tätä hajotuspykälää muuteltiin. Se hajotuksesta.

Suora kansanvaali oli kansan tahto, siis sen toteuttaminen. Sdp suoritti jäsenkyselyn viime vuosikymmenen alussa, siis 1980-luvun

alussa, jossa murskavoitto tuli suoralle kansanvaalille. Tosin, niin kuin on jälkepäin todettu, silloin kummittelivat vielä mustathevoset ja troikan Karjalainen, Väyrynen, Vladimirov aatokset. Tämän vuoksi, uskon näin, puolueen jäsenet äänestivät suoran kansanvaalin puolesta lähinnä sen vuoksi, että mustathevoset ja kähmintä saatiin kuvioista pois.

Jos nyt suoritettaisiin vastaava mielipidetiedustelu, niin uskoisin, että monet saattaisivat olla nyt voimassa olevan presidentin valintamenettelyn takana, jota pari vuotta sitten kokeiltiin. Keskustapuolueen kansanedustajien puheet valiokunnassa, heidän leiriinsä lukeutuneiden valtiosääntöoppineiden puheet ja nyt täällä salissa keskustalaisten kansanedustajien puheet minua ja monia muita ihmetyttävät. Ne ovat erittäin kriittisiä, kun tulee kysymys suorasta kansanvaalista. Se huokuu Isohookana-Asunmaan ja Anttilan puheenvuoroista mitä selvimmin. Suomen kansalla on todella aihetta pelätä, ettei keskusta seuraavien eduskuntavaalien jälkeen hyväksykään suoraa presidentin vaalitapaa. Tämä erittäin perusteltu, täällä moineen kertaa perusteltu epäily meidän tulee kaikkien markkinoida Suomen kansan tietoisuuteen kuluvan vuoden aikana. Minä ymmärrän hyvin, jos agraaripuolue vastustaa leivän hinnan tai margariinin hinnan alennusta, sehän on kuluttajien intressissä oleva asia eikä agraaripuolueen, mutta suoran presidentinvaalin pitäisi olla myös maatalousväestön mielen mukaista. Ihmettelen Tunteattomien Hietasen tapaan kauhiasti, että keskustapuolue näin avoimesti vastustaa, niin kuin täällä on kuultu, suoraa kansanvaalia.

Jäätteenmäki toi ovelasti puheenvuorosaan esiin sen, että heillä vallitsee niin suuri mielipidevapaus, että kukin kansanedustaja ja sellaiseksi pyrkivä saa tässä näkemyksensä esittää, miten haluaa, mutta asia ei suinkaan ole näin, vaan tällä vapaamielisyyden piirteellä tai sillä mainostamisella halutaan todellinen asiantila pimentää. Keskustapuolue on suoraan kansanvaaliin ollut avoimesti kriittinen, ja ne jotka ovat sen ymmärtäneet tai ovat sen kannalla jollain tavalla, ovat puhuneet hyvin suu supussa.

Sitten muutama yksityiskohta tästä pake-tista. On hyvä asia, että ministerien syntyperävaatimus todella poistetaan. Ihmettelen ni-

menomaan SMP:n ja eräiden muidenkin porvareiden vanhoillista näkemystä tässä asiassa. Esimerkiksi ed. Aittoniemen kohdalla tulee mieleen Eino Leinon runo Tumma, joka näki kauhut kaikkialla. Kuvittelen hyvin, että ed. Aittoniemi sielun silmin, ehkä unessa, näkee puolustusministerinäme vietnamilaista syntyperää olevan henkilön. Mutta ei se paha asia ole. (Ed. Aittoniemi: Ei!) Vietnamilaiset kävivät erittäin menestyksellä sodan suurvaltaa vastaan. Edelleen ed. Aittoniemi voi nähdä chileläisen pakolaisen oikeusministerinä. Ei ollenkaan paha asia. (Ed. Aittoniemi: Ei se nykyistä pahemmaksi mene!) Salvador Allienden hengessä kasva-neella ja Suomeen muuttaneella saattaa nimenomaan olla sellaisia ajatuksia, jotka tekisivät tässä talossa erinomaisen hyvää. Ehkäpä Aittoniemi näkee arabin kulttuuriministerinä. Mutta tosiasiahan on, että arabimaat olivat maailman kulttuurin kehto jo silloin kun suomalaiset asuivat vielä havumajassa. (Ed. Zyskowitz: Älkää jatkako, tai muutkin vastustavat!) — No, kyllä minulla vielä yksi esimerkki on, että olisi poliisiministerinä musta afrikkalaisperäinen henkilö. Me olemme seuranneet amerikkalaisia sarjoja, missä mustat poliisit ovat kaikkein tehokkaimpia.

Syntyperävaatimus, joka nyt on romuttumassa, on todella rudimentti, se on kauhukuvana monien mielessä. Aikanaan se lakiin säädettiin sen vuoksi, että oli kauhukuvana mielessä venäläisen sortovallan puolivenäläiset senaattit Suomessa. Siitähän se aikanaan lähti. Jos joku ulkomaalainen hyväksyy kolean luontomme ja takkuisen kansamme ja jää tänne asumaan, niin annettakoon hänen näyttää kykynsä.

Viime kerralla jo ohimennen arvostelin sitä seikkaa, ettei laista myös muita pätevyysvaatimuksia poistettu, eritoten sitä, että vaaditaan kaksi oikeusoppinutta valtioneuvoston jäseneksi. Nyt on niin, että sillakin on historialliset perusteensa. Tällä varmistettiin, että tuomioistuinasiat säilyivät oikeiden ja oikeistolaisten henkilöiden käsissä, kun tiedettiin, että esimerkiksi sosialidemokraattiset kansanedustajat olivat räätäleitä ja torppareita.

Yksi mielenkiintoinen asia on tämä, mitä keskustapuolueen taholta moneen otteeseen valiokuntatyön aikana tuotiin esiin, mutta jota ei kuitenkaan sitäkään vakavasti otettu,

nimittäin se, että meidän pitäisi luoda järjestelmä perustuslakiin, jolla todettaisiin tasavallan presidentin pysyvä estyneisyys hoitaa virkaansa. Nythän on niin, että tietyt lehdet aina jos tasavallan presidentillä on nuha tai sormen nitkahdus, ovat heti huolestuneina tuomassa esiin ajatuksen, että asia pitäisi selvittää, ja esittävät komissiota selvittämään, onko presidentti ehkä pysyvästi estynyt hoitamaan virkaa. Minusta tuossa asiassa on hätävarjeluksen liioittelua. Meillä on myös monia muita tärkeitä ammatteja, veturinkuljettajia ja autonkuljettajia, joissa pysyvä estyneisyys on ehkä yksilöille paljon tuhoisampi kuin presidentin osalta. Mikäli asiaan jotakin lakiuudistusta aikanaan tullaan tekemään, niin järkevintä lienee, että valtioneuvoston vastuulle asian selvittäminen jää, ettei tuoda eduskuntaan rusikoitavaksi niin yksilöön ja intimiteettiin liittyvää asiaa.

Vielä siunatuksi lopuksi eräs hyvä asia. Tähän lakipakettiin sisältyy nimittäin se, että virkamieshallituksille on tulossa piste. Tasavallan presidenttihin totesi 8. joulukuuta 1988 julkisessa haastattelutilaisuudessa, että asiat pitää voida hoitaa ilman virkamieshallituksia vastaisuudessa. Se oli hänen vastauksensa osa kysymykseen, joka kuului: Minkälainen on pääministerin aloitteenteko-oikeus, jos eduskunta on kiusaantanut virkamieshallituksen teoista ja pääministeri ehdottaisi eduskuntaa hajotettavaksi? Näinhän asia on. Olemme pääsemässä suomalaisessa parlamentarismissa mitä todennäköisimmin irti virkamieshallituksista.

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vähänäkille haluaisin todeta, etten suinkaan todennut puheessani, että keskustassa vallitsee vapaamielisyys, vaan totesin, että minun mielestäni puolueiden ja eduskuntaryhmien ei pidä sitoa tai ohjata edustajien tai ehdokkaiden käsiä valtiosääntöuudistuksessa. Kannatan keskustelua ja sen vuoksi itsekkin haluan tuoda tämän uudistusehdotuksen sekä hyviä että huonoja puolia esille, koska eihän keskustelua voi syntyä, jos kaikki vain sanovat, että se on hyvä asia. Lähden siitä, että järki syntyy, jos on syntyäkseen, keskustelujen kautta.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Totean syntyperäkysymyk-

sestä, että se ei varmasti mikään suuri ongelma tule tulevaisuudessakaan olemaan. Tällä hetkellä se koskee ainoastaan ed. Zyskowiecziä, tiedämme kaikki hyvin, tulevaisuuden ja nykyisyydenkin politiikan kiinto- tai kiertotähden, kuinka vain. Hänenkään osaltaan ei vielä pitkään aikaan, koska seuraavien vaalien jälkeen kokoomus joutuu hakemaan kymmenen vuoden ajan oppositiosta sellaista kannatusta, että pääsee takaisin hallitukseen, ja tämäkin ongelma on jo varmasti silloin kehittynyt tavalla tai toisella.

Mielestäni on häpeä kansakunnalle, jos ei löydy sen syntyperäisistä kansalaisista ministerin tehtäviin sopivia henkilöitä, vaan meidän täytyy turvautua ulkomaiseen apuun.

Kuten edellisessä istunnossa tästä asiasta puhuttaessa totesin, pidän sääliävinä sitä, että useat kymmenet henkilöt — en usko, että niinkään ed. Vähänäkki, mutta esimerkiksi ed. Kekkonen, joka on nyt menossa puhumaan — odottelevat puhelimen ääressä yöt pitkät, tuleeko puhelinsoitto vai ei ministeriksikutsun muodossa jne. Säälin tällaisia suomalaisia henkilöitä, jotka turhaan joutuvat odottamaan tätä ja pettyvät kerta toisensa jälkeen, niin kuin esimerkiksi ed. Kekkonen tulee tässä tapauksessa tekemään. Varmasti harmittaa, jos joku Norsunluurannikon mies ottaa hänen paikkansa esimerkiksi opetusministerinä tai liikenneministerinä. Tässä on kysymys pitkälti perusasioista. Nämä ovat niin tärkeitä asioita, että niissä on toimittava syntyperäisin suomalaisin voimin.

Ed. Kokko (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Vähänäkille haluaisin vielä todeta, että keskustan enemmistö on kaksivaiheisen suoran vaalin kannalla. Toisaalta lienee kohtuudella sallittava, että eräillä ryhmän jäsenillä on erilainen näkemys juuri toisen vaiheen epäilyksien takia. Kai on kohtuullista, että myös tulevilla uusilla ehdokkailla on oikeus ottaa kantaa oman harkintansa mukaan valtiosääntöön, sillä senhän lopullisesti ratkaisee vasta seuraava eduskunta. Me otamme nyt siihen omalta osaltamme kantaa tämän eduskunnan kokoonpanossa.

Ed. Skinnari (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ensiksi haluaisin todeta vierustoverini ed. Aittoniemen osalta, että

nyt pikkuhiljaa selviää hänen ulkomaalaisvastustuksensa. Se johtuu kai pitkällä tähtäyksellä siitä, että hänenkin mahdollisuutensa päästä ministeriksi selvästi heikkenevät. (Ed. Aittoniemi: Ne menivät 1980-luvun puolessavälissä jo!).

Pyysin puheenvuoron ed. Vähänäkin puheenvuoron johdosta siinä mielessä, että hän puheenvuoronsa alussa totesi, että kansa haluaa nykyisen vaalitavan, joka hallituksen esityksessä on. On tietysti täysin selvää, että jos kansalaisilta kysytään, haluavatko he itse valita presidentin vai antavatko sen muiden tehtäväksi, niin kansa valitsee oman vaihtoehdon ihan samalla tavalla, kuin jos kysyttäisiin, haluatteko, että verotus a) kevenee, b) kovenee, niin todennäköisesti kansa haluaa, että se kevenee.

Ed. Vähänäkki viittasi myös siihen, miten keskusta käyttäytyy. Viime eduskunnan aikana, kun käsiteltiin valtiosääntöuudistusta, puheenjohtaja, ulkoministeri Väyrynen kävi itse valiokunnassa sanomassa, että pilkkuaakaan ette muuten muuta, tällaisenaan pitää viedä. Vähän sitä ihmeteltiin siinäkin mielessä, kun katsottiin, että hän on jossakin mielessä jäävi tässä asiassa. Mutta joka tapauksessa Väyrynen kävi nämä ohjeensa valiokunnassa antamassa. Nähtävästi nyt keskustan naisedustajilla on käsilaukussaan Väyrysen ohje, miten tässä asiassa pitää menetellä, vaikka joiltakin naisilta tietysti, kun on niin paljon tavaraa käsilaukussaan, on ohje johonkin hävinnyt.

Ed. Vähänäkin puheenvuorossa tuli esille myös eduskunnan puhemiehen asema. Itse en kyllä tiedä, millä tavoin eduskunnan valtaa voidaan lisätä, sen asemaa vahvistaa, ellei sen tärkeimmän henkilön eli puhemiehen asemaa vahvisteta suhteessa pääministeriin ja tasavallan presidenttiin.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vähänäkille haluan todeta, kun hän on hiukan huonosti ehkä kuunnellut mm. allekirjoittaneen käyttämiä puheenvuoroja, että keskustassa ei suinkaan vastusteta suoraa kansanvaalia, mutta oikeutettua kritiikkiä on esitetty ja minunkin mieli tekee edelleen esittää Ranskan-mallia kohtaan. Milloin käydään avointa ja julkista keskustelua eri vaihtoehtojen hyvistä ja huonoista puolista, ellei siinä vaiheessa, jolloin asian käsittely on eduskun-

nassa esillä? Haluan todeta myös ed. Vähänäkille, että epäily ja kritiikki on aina tervettä. Toivottavasti Suomi ei koskaan tule sellaiseen yhteiskuntaan, että täällä ei sallita epäilyä, kritiikkiä ja eri vaihtoehtojen avointa punnintaa. Se olisi kyllä todella jo taas joku oma aikakautensa.

Presidentin asemaa vahvistava Ranskan-malli on ovelasti liitetty nyt sitten tähän valtiosäännön muutokseen, joka myös kasvattaa presidentin ja aivan erityisesti pääministerin valtaa nimenomaan eduskunnan kustannuksella. Tätä myös täytyy pohtia, koska me puhumme, niin kuin täällä tänäkin päivänä, kansanvaltaisuudesta, ja ei voi olla niin, eikä sosialidemokraattinen puoluekaan ole täällä kyennyt esittämään perusteita sille, että kun valtiosäännössä vahvistetaan pääministerin asemaa, niin se olisi kansanvaltaisuutta lisäävää. Kyllä eduskunnan asemaa täytyy vahvistaa, ja siinä mielessä tämä valtiosääntöesitys ei myöskään ole onnistunut.

Ihan lopuksi haluan ed. Vähänäkille todeta, että luulen, että moni keskustassa on samaa mieltä kanssani myös siitä, että leivän hintaa tulee tässä maassa laskea.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Vähänäkin varsin värikäässä puheenvuorossa oli ajatus siitä, että pääministerille uudistuksen yhteydessä tuleva mahdollisuus tehdä aloite ja esitys presidentille eduskunnan hajottamisesta ei lisäisi pääministerin valtaa. Kyllä käsittääkseni nimenomaan se lisää pääministerin valtaa suhteessa eduskuntaan. Aivan turha on kiistää sitä tosiasiaa, että jo tänä päivänä hallituspuolueiden kansanedustajia ministerit, pääministeri mukaan luettuna, tietyllä tavalla pitävät ohjauksessaan. Tämän uudistuksen jälkeen pääministeri voi aivan hyvin ilmestyä torstaisin hallituspuolueiden eduskuntaryhmien kokouksiin ja tietyllä tavalla saa tästä kiristysruuvien, että jos ette ole kiltisti, niin helppo sen jälkeen on todeta, että minä esitän presidentille eduskunnan hajottamista.

Ed. Vähänäkin puheenvuoro muuten, koska keskustan käyttäytymistä ja suhtautumista suoraan kansanvaaliin, on ymmärrettävä sitä taustaa vasten, että nyt kokoomus ja sosialidemokraatit ovat yhdessä sopineet menettelytavasta hyökätä keskustan kimpuun. Tämän toki ymmärtää sitä taustaa

vasten, että viimeiset gallupit ovat molemmille olleet ei suinkaan kovin suurta lisäkanatusta tuovia, vaan päinvastoin aika monessa gallupissa keskusta on jopa noteerattu molempia puolueita suuremmaksi.

Edelleen toteaisin, että ed. Vähänäkki puuttui presidentin esteellisyyksysmykseen. Minusta on täysin kohtuutonta sitä täällä nostaa kovin keskeisesti esille, jos tällaisesta asiasta ed. Virolainen on ajatuksen esittänyt valiokunnassa. Nähdäkseni hän ei ole varsinaisesti kuitenkaan siitä virallista esitystä tehnyt, kysymys on siitä, että se nostettiin keskustelussa esille.

Vielä mielipiteen vapaudesta sen verran, että kyllä kai sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä on se, jonka tulisi ensimmäisenä harkita, onko ryhmässä mielipidevapautta vai ei nimenomaan koskien ryhmäpäätöksiä.

Ed. Kekkonen: Herra puhemies! Kun kansanedustaja Sulo Aittoniemi mainitsi äsken nimeni, niin se tapahtui yhteydessä, joka sai minut tekemään hiukan saman kaltaisen johtopäätöksen kuin teki kansanedustaja Skinnari. Nämä Sulo Aittoniemen rotupuheet eivät taidakaan olla kovin yleiseltä tasolta lähteviä, vaan enemmänkin hyvin tyylitasoisia.

Herra puhemies, varsinaiseen asiaan eli valtiosääntöömme, joka Suomessa on ollut yksi Euroopan vanhimista toimivista tähän saakka. On ihan avoimesti myönnettävä, että kun perustuslakivaliokunnan jäsenenä on tutkinut nykyistä valtiosääntöämme, on kunnioituksesta täytynyt nostaa päähinettänsä Ståhlbergiä, Wredeä ja Hermanssonia kohtaan. Nimittäin valtiosääntömme on ollut hyvin joustava. Se on toiminut sodassa ja rauhassa, tyynessä ja myrskyssä, kriiseissä ja seesteessä.

Miksi sitten muuttaa valtiosääntöä? Epäilemättä on niin, että muutos joskus on välttämätön ihan muutoksen itsensä takia. Yhteiskunta osoittaa toimivuutensa muuttamalla instituutioitaan. Kun tätä keskustelua on kuunnellut, täytyy kyllä myöntää, että jollakin lailla on ällistynyt sitä seikkaa, että valtiosääntöä onkin muutettu menneisyyttä varten. Valtiosääntöä on tehty 60-lukua, 70-lukua varten. Erityisesti 70-luku, ei vähiten kahden eduskunnan hajotuksen takia, on noussut aivan käsittämättömään arvoon. Kuitenkaan valtiosääntöä ei koskaan voi

tehdä vain yhdeksi vaalikaudeksi, ei kahdeksikaan, vaan sen on kestävä ajan paineita huomattavasti enemmän, aivan niin kuin on kestänyt nykyinen valtiosääntömme pika-puolin sata vuotta.

Tämän valtiosääntökäsittelyn ensimmäisessä eduskuntakierroksessa oli hivenen hämentävää se, kun täällä varoiteltiin teoretoimasta liikaa. Puhuttiin teoretisoinnista hyvin kyseenalaistavaan sävyyn. Kuitenkin, kun valtiosäännön muutoksesta ei vielä ole käytännön kokemusta, asiasta todellakin voi korkeintaan teoretisoida — ja pitääkin.

Tämän muutoksen ilman muuta keskeisin asia on presidentin vaalitavan muutos. Poliittiseen kulttuuriimme tämä muutos tulee luultavasti vaikuttamaan paljon, paljon enemmän kuin vielä kykenemme näkemäänkään. Otan kaksi pikkuaasiaa esimerkiksi, jotka todennäköisesti historia tulee paljastamaan muiksi kuin pikkuasioiksi, miltä ne kenties juuri nyt tuntuvat.

Ensinnäkin sen vaikutus ehdokasasetteluun. Tullaanko ihmisiä valitsemaan ehdokkaiksi sillä perusteella, että he ovat niin väkeviä ja voimakkaita, että he herättävät samalla hyvin voimakasta vastustusta, vai tullaanko ehdokkaiksi valitsemaan ihmisiä sillä perusteella, että heillä on kaikkein vähiten vastustusta? Suomen historiasta voi hakea molemman lajin presidenttejä. Luultavasti historiantutkijan itsensä näköala tahi näköalattomuus antaa vastauksen siihen, kumman tyyppisistä presidenteistä on ollut isänmaalle enemmän hyötyä: niistä, joita on paljon rakastettu mutta myös paljon vihattu, vaiko niistä, joita kohtaan vastustus kuten myös rakkaus on ollut laimeampaa. Luulen, että tämä uusi vaalitapa tulee muovaamaan tulevaisuuden presidenttiehdokkaita hyvin erinäköisiksi, kuin ehdokkaat tähän asti useimmissa tapauksissa ovat olleet.

Toinen seikka. Minusta jostain kumman syystä valtakunnallisen julkisen sanan — tarkoitan tässä nyt lehdistöä, radiota, televisiota — merkitys erilaisia teorioita rakenneltaessa on jäänyt aika olemattomalle huomiolle. Kuitenkin, kun 90-luku on aluillaan, julkisuusteollisuutemme on ketjuuntumassa. Aiemmin asiasta ovat kantaneet huolta ennen muuta tiedotustutkijat, hyvin suuressa määrin toimittajat. Voisi melkein yleistäen sanoa, että aika suurta huolta asiasta ovat kantaneet liki kaikki tiedotuksen kanssa te-

kemisissä olevat, siis ne heistä, jotka eivät ole omistavalla puolella vaan toisella puolella, työtä tekemässä. Nyt tämä huoli on ilmiselvästi laajentunut. Tällaista huolta on kantanut mm. suursijoittaja Taito Tuunanen, joka myös on ollut huolissansa siitä, että julkinen sana näyttäisi ajautuvan entistä enemmän samoihin käsiin.

Tiedämme kaikki, että omistaminen on vallan käyttöä, ja pelättävissä on, että kun omistuspohja tiedotuksessa kapenee, samoin käy viestinnän arvopohjan. Samaan aikaan perinteisen puoluelehdistön osuus viestinnästämme on ohentunut, aatteellinen lehdistö on vaikeuksissa, eikä järin hyvin näytä menevän mielipidelehdistölläkään. Mitä tekemistä tällä kaikella sitten on Suomen presidentin uuden vaalitavan kanssa?

Esimerkiksi, kun toisella äänestyskierroksella valittavana on kaksi ehdokasta, kansalainen, tavallinen äänestäjä, voi toki mielsänsä tehdä toisesta sankarin, toisesta konnan. Se on hänen oikeutensa, kenties velvollisuutensaakin. Mutta entäpä jos valtakunnallinen viestintäteollisuus toimii aivan samoin, tekee toisesta sankarin ja toisesta konnan? Erinomainen mahdollisuus tähän avautuu niiden kolmen viikon aikana, jotka ovat ensimmäisen ja toisen äänestyskierroksen välissä.

Okei, teoriaahan tämä on, mutta jos valtajulkisuus — valtakunnalliset lehdet, radio, televisio — päätyy kannattamaan yhtä ja samaa presidenttiehdokasta, onko silloin tapahtunut vallansiirto? Ei tarvitse kovin paljon mielikuvitusta, kun voi vastata tähän kysymykseen myönteisesti. Jotta nyt kenellekään ei jäisi epäselvyyttä, ehdottomasti vapaaseen maahan kuuluu vapaa sana. En ole tarkoittamassa sitä, että julkinen sana pitäisi kytkeä valtiosääntöuudistukseen, en toki. Vain suunnattoman suuri itsehillintä pidättelee minua lausumasta latteuksia vapaudesta ja vastuusta tältä paikalta. Mutta toistan sen, että minusta olisi ollut hyvin mielenkiintoista, jos käsittelyn jossakin vaiheessa joku olisi oivaltanut — varmasti moni on oivaltanut mutta olisi ottanut puheeksi — sen mahdollisen vallansiirron, joka on tapahtumassa omistuspohjaltaan kapeutuvalla ja ymmärtääkseni sitä kautta myös arvopohjaltaan kapeutuvalla julkiselle sanalle.

Mitä tulee pääministerin mukaantuloon hallitusta hajotettaessa, olen sanonut sen

aikaisemminkin ja sanon sen nytkin: Minusta se on tämän uudistuksen jonkinlainen kaukusvirhe. Minusta ei oikein istu se, että äänestämisen ulottumattomissa oleva henkilö on keskeinen tekijä äänestämällä valitun eduskunnan ja äänestämällä valitun presidentin välissä. No, tämä kaukusvirhe ei toki estä minua hyväksymästä tätä esitystä noin kokonaisuudessaan. Se on muutos, ja muutokset on aina elämän merkki.

Erityisesti, herra puhemies, loppuun: Kuunneltuani kansanedustaja Anttilan muuttamaa puheenvuoroa mieleeni on tullut puolalaissyntyinen filosofi Jerzy Lech, joka sanoo, että "monta asiaa olisin ymmärtänyt, ellei niitä olisi minulle selitetty".

Ed. Almgren (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Kekkonen tuntee hyvin tiedotuspuolen, ja kun hän kantaa huolta siitä seikasta, että jotakin erityistä voisi tapahtua ensimmäisen ja toisen vaalikierroksen välisenä aikana siten, että lehdistö ja muu tiedotusvälineistö tekisi toisesta ehdokkaasta sankarin ja toisesta konnan, tähän mahdollisuuteen täytyy suhtautua vakavasti. Mutta täytyy muistaa myös asian toinen puoli. Presidenttiehdokkaiksi asetetut henkilöt tulevat myös vastaisuudessa kaiken todennäköisyyden mukaan olemaan henkilöitä, jotka ovat luoneet valtiollisen uran, ennen kuin heidät on ehdokkaiksi asetettu. Silloin kansalaisille tämän mahdollisesti pitkänkin valtiollisen uran aikana on jo muodostunut tietty käsitys siitä, millaisia ehdokkaiksi asetetut ovat.

Näin ollen sellainen mahdollisuus, että kuva luotaisiin pelkästään taisteluvaiheen, kolme viikkoa kestävästä ajan, kuluessa ei minun mielestäni ole kovin suuri.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tässä keskustelussa puututtiin erittäin tärkeään ja tähän asti käsittelemättä jääneeseen asiaan eli tiedonvälityksen rooliin ja siihen, mitä on tapahtumassa tiedonvälityksessä, kun omistus- ja arvopohja kapenevat.

Kuitenkin ehkä ed. Kekkonen ja ed. Almgrenia ja minua itseänikin jonkin verran lohduttanee se seikka, että kun jo tälläkin hetkellä hyvin paljon julkisuudessa toisista tehdään roistoja ja toisista enkeleitä, yleensä suomalaiskansallinen tapa tahtoo olla niin,

että sen puolelle, jota oikein moititaan, sitten kansan mielenkiinto asettuu. Ehkä se on jonkinlainen suunnan merkki sille, että tiedonvälityksessä pyritään myös tulevassa suorassa presidentinvaalissa ehdokkaita, jotka pääsevät toiselle kierrokselle, kohteilemaan riittävän tasapuolisesti. Ainakin vilpittömästi näin toivon. Jos muuten meneteltäisiin, siinä voi käydä aivan toisin kuin toivotaan.

Ed. Kekkonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Itse asiassa ed. Pokka josakin määrin käytti sen puheenvuoron, jonka ed. Almgrenin puheenvuoron takia pyysin. Jotta nyt ei jäisi epäselvyyksiä, millään muotoa en tarkoittanut minkäänlaista salaliittoteoriaa, siis sitä, että eri tiedotusvälineet tekisivät yhteisen päätöksen toimiakseen tiettyyn suuntaan, mutta voi olla jossakin tilanteessa, että elämä toimii sillä tavoin, että koko tiedotus tekee valinnat samalla tavoin toisistansa tietämättä ja lopputulos voi olla se, jota hiukan puheenvuorossani kuvailin.

Ed. Moilanen: Herra puhemies! Täällä puututtiin valtiosääntöme luonteeseen ja siihen, kuinka hyvin se on palvellut, ja siihen, että valtiosääntöäkin tulee aika ajoin muuttaa. Se on ihan totta. Mutta koska yhteiskuntakehityksessä tapahtuu suuria muutoksia, on selvää, jotta valtiosääntöme vastaa näitä muutoksia, että aika ajoin tarkistuksia tulee suorittaa. On myös muistettava, että muuttaminen muutoksen vuoksi ei ole hyväksyttävää, vaikka edellinen puhuja siihen suuntaan viittasikin, että joskus muutos sinänsäkin on hyvä.

Muutoksia harkittaessa on mietittävä, miten uudet esitykset ovat parempia ja kansankuntaa paremmin palvelevia kuin voimassa olevat säännökset. Uusien säännösten tulee olla parempia kuin voimassa olevat. Tätä on edellytettävä niin tältä kuin muiltakin uudistuksilta. Toisaalta perustuslaki ei ole mikä tahansa laki, vaan jo perustuslakeja säädetäessä lähdetään siitä, että ne ovat pitkään muuttumattomia, kuten edellinen puhujakin puheenvuorossaan totesi. Tällaisesta hyvin valtakuntaa palvelevasta perustuslaista on esimerkki nimenomaan se lainsäädäntö, joka meillä nyt on voimassa. Se on kaikki nämä vuosikymmenet palvellut hyvin maata erilaisissa olosuhteissa.

Nyt toisessa käsittelyssä olevassa valtiosääntömuutosesityksessä tasavallan presidentin vaalitavan muuttaminen on keskeinen kysymys, vaikka se onkin aika ajoin jäänyt eduskunnan hajottamista koskevien kysymysten aiheuttaman vilkkaan keskustelun ja väittelynkin varjoon. Tasavallan presidentin vaalitavan muuttaminen suoraksi, tarvittaessa kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi lienee näissä oloissa ainoa realistinen vaihtoehto. Tosin tässäkin vaalitavassa on heikkouksia, kuten on moneen otteeseen jo todettu.

Eduskuntakäsittelyn aikana olisi toki suostunut enemmän keskusteltavan myös siitä problematiikasta, joka tuli perustuslakivaliokunnan järjestämässä seminaarissa asiantuntijalausumissa esiin. On lähdetty siitä, että vaalitapa tulee muuttaa suoraksi, tarvittaessa kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi, ja problematiikkaa, joka muutokseen liittyy, ei ole enää sitten sen kummemmin pohdittu. Tämän vaihtoehdon heikkous tai jonkinlainen uhka on toisaalta se tiedotuksellinen puoli, joka tuli edellisessä puheenvuorossa esiin. Toisaalta heikkous on siinä, että toisella kierroksella voi tulla valituksi sellainen ehdotus, joka ensimmäisellä kierroksella saattoi saada melkoisestikin pienemmän äänimäärän kuin ensimmäisen kierroksen voittaja.

Mutta tämä haitta tai todennäköisyys ei kuitenkaan ole niin suuri, että sen vuoksi kannattaisi luopua tästä koko kansanvaltaisesta vaihtoehdosta, ja onhan todettava, että nyt valitussa vaihtoehdossa kuitenkin kansalaiset valitsevat presidentin. Sehän se kansanvaltaisuuspyrkimyksen tavoite on, että kansalaiset suorittavat valinnan, oli se sitten mikä tahansa valinta, eikä valitsijamiehet, kuten tähän asti on ollut asianlaita. Siksi on syytä taipua suoran, tarvittaessa kaksivaiheisen kansanvaalin kannalle ja samassa yhteydessä siihen ratkaisuun, että tasavallan presidentin peräkkäiset kaudet rajataan kahteen.

Paljon esillä olleet eduskunnan hajottamista koskevat säännösehdotukset tuottavat melkoisia ongelmia ja ovat vaikeammin hyväksyttävät. Kansanvaltaistettaessa tasavallan presidentin vaalitapaa on haluttu puuttua myös tasavallan presidentin valtaoikeuksiin. Niitä on hyvä josakin määrin rajoittaa. Siitä ei liene erityisemmin tässä salissa erimielisyyttä. Sen sijaan ongelmia aiheuttaa kysymys siitä, kenen valta vastaavasti kasvaa ja

mitkä kaiken kaikkiaan ovat tasavallan presidentin, pääministerin, hallituksen, eduskunnan valtasuhteet.

Tämän lakiesityksen kuten kaikki muutkin on hallitus antanut, ja hallituksen esitykseksi se jääkin, sillä valiokuntakäsittelyssä on päästy lähinnä teknisluonteisiin korjauksiin. Paljon on ääntä pidetty ja on paljon keskusteltu siitä, että hallituksen esitys eduskunnan hajottamisoikeuden osalta ei tyydytä. Tässä yhteydessä on kovinkin mahdollisesti esitetty erilaisia malleja ja on oltu varsin yksimielisesti valiokunnan puheenjohtajan esittämän mallin kannalla, kunnes sitten hallitus on asettanut rivit järjestykseen.

Hallitus piti tässäkin asiassa pintansa, ja perustuslakivaliokunta taipui, kuten tämän hallituksen aikana valiokuntien on syytä tehdä. Hallitus ei suostunut edes tähän kompromissiin vaan jälleen kerran näytti, missä tässä maassa hallitusvallan kaappi seisoo. Hallitus hallitsee, eduskunta painaa nappia hallituksen määräämässä tahdissa. On suorastaan surkuhupaisaa nähdä, että hallitus ei voinut taipua edes sen vertaa, että hallituksen esitystä olisi voitu muuttaa nykykäytäntöä vastaavaksi. Näinhän tapahtui hallituksen muodostamisasiassa siinä käytävän ns. puhemiehen kierroksen lakiin kirjaamisen osalta. Mielestäni tämän muutoksen kieltäminen on jo osoitus melkoisesta itsepääsyydestä. Mitä haittaa siitä olisi ollut, jos jo käytäntönä oleva menettely olisi kirjattu lakiin? Sen sijaan se olisi selkiyttänyt ja osaltaan myös vahvistanut eduskunnan asemaa. Pienetkin seikat siinä ovat merkittäviä.

Hallituksen esitys eduskunnan hajottamisen sääntelemiseksi merkitsee vallan siirtoa presidentiltä mutta ei suinkaan eduskunnalle, kuten esityksen olisi pitänyt tehdä, vaan vallan siirtoa pääministerille. Väistämättä päätyykin siihen johtopäätökseen, että käytännössä tässä maassa eduskunnan oletetaan nauttivan hallituksen luottamusta eikä, kuten sen pitäisi olla, hallituksen nauttivan eduskunnan luottamusta.

Valtiosääntöuudistuksen valiokuntakäsittely herätti jälleen kerran perustellun kysymyksen siitä, mitä merkitystä lopulta maassamme on eduskunnan valiokuntalaitoksella. Sillä tulisi olla varsin suuri merkitys lainsäädäntötyössä etenkin tilanteessa, jossa aika ajoin toistuvastikin tulee suhteellisen raakeita lakiesityksiä valiokuntakäsittelyyn. Va-

liokunnan asema on merkittävä, ja tämä merkittävä asema tulisi käytännössä myös palauttaa. Mutta nykytilanteessa on aivan turha kysellä kaiken lisäksi vielä eduskunnan arvovallan perään. On aivan selvää, ettei tällaisessa tilanteessa mitään eduskunnan arvovaltaa voida olettaa olevan, puhutaan kuinka korkealentoisesti tahansa.

Vähintä, mitä tässä tilanteessa olisi voitu tehdä, on se, että olisi hyväksytty perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan esittämä kompromissiesitys. Kristillisen liiton eduskuntaryhmä ei tätä esityksen 27 §:ää hyväksy vaan tekee lain yksityiskohtaisessa käsittelyssä oman esityksensä, jonka mukaan "presidentti voi puhemiehen aloitteesta eri eduskuntaryhmiä kuultuaan pääministerin esittelystä eduskunnan ollessa koolla hajottaa eduskunnan määräämällä uudet vaalit toimitettavaksi". Tässä ovat parlamentarismin eri osat mukana tässä toiminnassa.

Perustelut siihen, että hajotusasia on näin monimutkaiseksi tehtävä, on se, että eduskunnan hajottamisessa on kysymys varsin vakavasta ja raskaasta toimenpiteestä kansan valitsemaa eduskuntaa kohtaan. Tällainen toimenpide saa olla mahdollinen vain silloin, kun kansakunta on todella kriisissä, pitkään jatkuneessa vaikeassa, ylitsepääsemättömässä tilanteessa. Tällainen kriisitilanne ei suinkaan ole se, että hallituksella ei ole enää toimintakykyä. Eduskunnan hajottaminen ei sovelu hallituksen toimintakyvttömyyden lääkkeeksi; siinä tapauksessahan pitäisi hallitus hajottaa eikä eduskunta. Koska eduskunnan hajottaminen voi näkemykseni mukaan tulla kysymykseen vain ääritilanteissa, silloin menettelynkäin täytyy olla sellainen, että se on mahdollinen vain, kun varsin laaja yksimielisyys asiasta vallitsee.

Toinen kohta, johon yksityiskohtaisessa käsittelyssä puutimme, on ministerin Suomen kansalaisuuskysymys. Nykyisen, voimassa olevan lain mukaan ministerin tulee olla syntyperäinen Suomen kansalainen. Emme olisi nähneet pahana sitäkään, että hallituksen esitys olisi tältä osin noudattanut nykyisin voimassa olevaa lainsäädäntöä, mutta ymmärrämme myös sen, että tässäkin kohden tarvitaan muutoksia, jotka vastaavat yhteiskunnan ja kansainvälistä kehitystä. Tällä perusteella katsomme, että ministerin tulee olla ollut Suomen kansalainen vähintään kymmenen vuotta. Tämä olisi ollut

kompromissiehdotus, joka olisi ollut varsin kohtuullinen ja perusteltu. Sen sijaan millään ei voida perustella, että heti kansalaisuuden saatuaan pääsisi valtioneuvoston jäseneksi. Se on tarpeetonta. Meillä kyllä pidempi kansalaisuus on perusteltu.

Kaiken kaikkiaan valtiosääntöuudistus on tarpeen, mutta uudistuksia harkittaessa ja tehtäessä tulee todella tarkoin miettiä, että ne ovat sen sisältöisiä ja laajakantoisia, kauaskantoisia, että ne palvelevat vuosikymmeniä eteenpäin ihan samalla tavalla kuin voimassa oleva valtiosääntömme on tehnyt.

Ed. Zyskiewicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Hallituksen esitykseen tehtävät muutokset eivät tietystikään ole mikään itseisarvo, mutta kun ed. Moilanen eräessä aikaisemmassa puheenvuorossaan ja nytkin väitti, että perustuslakivaliokunnan työ tämän valtiosääntöuudistuksen parissa olisi ollut lähinnä muodollista, niin tuo ei kyllä pidä paikkaansa. Niiden lukuisien, pääasiassa teknisluonteisten muutosten lisäksi, jotka valiokunta teki hallituksen esitykseen, se teki esimerkiksi juuri eduskunnan hajottamisasiassa asiasisältöisiä merkittäviäkin muutoksia, joilla pyritään vahvistamaan eduskunnan roolia eduskunnan hajotusasiassa mm. siten, että eduskunnan puhemiestäkin on kuultava ja eduskunnan on oltava koolla. Eri asia on, että henkilökohtaisesti olisin ollut valmis myös sellaisiin muutoksiin, joissa pääministerin rooli tässä suhteessa olisi ollut vähäisempi kuin hallitus esitti.

Mitä tulee hallituksen muodostamisen sääntelyyn, siinä ed. Moilasella oli väärinkäsitys, kun hän sanoi, että tässä suhteessa perustuslakivaliokunta olisi vain vahvistanut nykykäytännön. Näin ei ole. Se muutos, jonka perustuslakivaliokunta teki hallitusmuodon 36 §:ään koskien hallituksen muodostamismenettelyä, eli muutos, jonka mukaan presidentti kutsuu valtioneuvoston jäsenet eduskunnan eri ryhmiä kuultuaan eli asianomaisia hallitusvastuuseen osallistuvia eduskuntaryhmiä kuultuaan on merkittävä muutos ja uusi sääntely, jolla pyritään nimenomaan korostamaan eduskuntaryhmien roolia ministeriehdokkaiden asettajina suhteessa esimerkiksi puolueorganisaation elinten rooliin tässä yhteydessä.

Tämä muutos, jos se kunnolla puolueyhteisöjen piirissä menee läpi, on omiaan vah-

vistamaan eduskuntaryhmien asemaa suhteessa asianomaisten puolueiden ministeriryhmiin ja näin yleensäkin vahvistamaan eduskunnan asemaa. Tässä asiassa perustuslakivaliokunta on tehnyt sen, mikä lainsäätäjän tehtävissä on. Toivon, että eduskuntaryhmät pitävät kiinni siitä asemasta ja valasta tässä suhteessa, minkä perustuslaki niille antaa, jos esitys hyväksytään.

Ed. Kalima (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Moilaselle haluaisin muistuttaa, että teoreettisesti eduskunnalla on ns. kompetenssikompetenssi, joka tarkoittaa toimivaltaa päättää omasta toimivallastaan, joka on varsin poikkeuksellinen toimivalta. Se on tähän mennessä näkynyt harvoin, nimittäin vain joissakin asioissa, jotka ovat koskeneet edustajien taloudellista asemaa. Järeät valtaoikeudet, joita presidentillä on, jäävät varsin pitkälti voimaan. Se ei ehkä ole tullut viime vuosina esiin sen vuoksi, että nykyinen tasavallan presidentti on niin harvoin faktisesti käyttänyt valtaoikeuksiaan.

Tietysti voidaan vielä kysyä, miksi valtiosäännön uudistaminen on kestänyt niin kauan. Tässä yhteydessä olisi paikallaan muistuttaa, että meillä jo 1970-luvun alkupuolella valtiosääntökomitea esitti varsin laajoja uudistuksia, jotka silloinen tasavallan presidentti, presidentti Kekkonen jäädyltti, ja keskustakin tyytyi hänen kantaansa. Toteaisin, että jatkossa nimenomaan järeisiin valtaoikeuksiin tulisi vielä puuttua. Minun käsitykseni on, että tämänkin uudistuksen kohdalla faktisesti ratkeaa seuraavan hallituksen muodostamisen yhteydessä.

Ed. Moilanen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kompetenssikompetenssi nimenomaan eduskunnalla on, mutta tätä valtaahan se ei käytä. Nimenomaan tässä on esimerkki siitä, että valta on annettu hallitukselle ja ihan sen takia, että hallituspuolueiden edustajat ovat alistuneet hallituksen määräysvallan alaisuuteen.

Totta on, että on joitakin muitakin muutoksia tehty hallitukseen esitykseen kuin teknisluonteisia, mutta ne ovat kuitenkin olleet vähäisiä.

Mitä tulee eduskuntaryhmien kuulemiseen, se on erittäin tärkeä asia. Mutta näinhän on tehty jo tähänkin mennessä, että eduskuntaryhmiä on kuultu. (Ed. Zyskiewicz: Väärin-

käsitys!) — Olen aika pienen oppositiopuolueen edustaja, ja mm. meidän ryhmäämme on siinä vaiheessa kuultu, kun nykyinen hallitus on asetettu, eli se on pitänyt paikansa. — Mielenkiintoista on, että kaikki hallituspuolueiden edustajat, kun he puolustavat tätä menettelyään, toteavat ensin: ”henkilökohtaisesti olisin kyllä valmis siihen, että ...”, ja sitten tulee, mihin on henkilökohtaisesti valmis. Sen jälkeen sitten tulee lausuma, mikä milloinkin, mutta lausumalle on joka kerta ollut yhteistä se, että se on sisältänyt sen, ettei ole voinut toimia niin kuin olisi henkilökohtaisesti halunnut, koska on pitänyt noudattaa hallituksen kantaa.

Ed. Joutsensaari: Arvoisa puhemies! Tahtoisin aluksi, jos perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Zyskowitz haluaa kuunnella, yhtyä tukemaan hänen näkemystään perustuslakivaliokunnan toiminnasta tämän uudistusasian käsittelyssä. Kyllä valiokunta pyrki ja pystyi paneutumaan asiaan ja kuulemaan asiantuntijoita. Se, että valiokuntaan vaikutettiin eräässä vaiheessa ulkoa päin, ei ollut valiokunnasta itsestään johtuva syy, vaan siitä vastuun kantaa ulkopuolinen taho.

Valtiosääntöuudistuksen käsittely perustuslakivaliokunnassa ja eduskunnan salissa ovat osoittaneet hyvin perustelluksi sen näkemysten, että uudistamisen tarve on ollut olemassa ja että oikea aika uudistuksen suorittamiselle on nyt tullut. Sen sijaan kysymykseen siitä, mitä uudistetaan, en henkilökohtaisesti ole saanut sellaisia vastauksia, että niiden perusteella voisi täysin yhtyä perustuslakivaliokunnan tekemään esitykseen kokonaisuudessaan.

70 vuoden kokemukset historiassamme osoittavat, että perustuslakimme laatija nuoren isänmaamme vaikeiden syntyhetkien jälkeen oli löytänyt oikeat ratkaisut kansalaisten perusoikeuksien turvaamiseksi, kansanvallan toteuttamiseksi tässä maassa. Perustuslakimme ovat toimineet kansan parhaaksi. Sen vuoksi ne olisi pidettävä edelleenkin voimassa lukuun ottamatta selvästi kielteistä kokemusta antanutta tasavallan presidentin vaalitapaa koskevaa säännöstä.

Olen ilolla voinut tehdä tällaisen havainnon, että presidentin vaalitapaa koskeva uudistus on saanut varsin yleisen hyväksymisen tässä salissa. Tässä suhteessa uudistus on ollut tarpeellinen ja oikea. Suora, tarvittaessa

kaksivaiheinen kansanvaali antaa kansalaisille suoran vaikutusmahdollisuuden valittavan tasavallan presidentin henkilön suhteen. Vaikkakin valintamahdollisuus mahdollisella toisella kierroksella on pienentynyt eivätkä jäljellä olevat ehdokkaat mahdollisesti saakaan äänestäjän varauksetonta hyväksymistä, on hänellä kuitenkin säilynyt henkilökohtainen vaikutusmahdollisuus vaaleissa. Ikävät kokemukset mustien hevosten valitsemisesta tasavallan presidentin hyvin vaativalle ja arvokkaalle paikalle ovat tällä uudistuksella loppuneet.

Vähemmälle huomiolle tuon asian käsitellessä mielestäni on jäänyt säännös presidentin toimikausien rajoittamisesta kahteen perättäiseen kauteen. Nykyinen käytäntö, jonka mukaan mitään rajoituksia ei ole ollut, on lähihistoriassamme johtanut myös kielteiseen kokemukseen. 25 vuotta tasavallan presidenttinä varsinkin, jos kysymyksessä on voimakastahtoinen henkilö, on ehdottomasti liian pitkä aika. Sen kuluessa syntyi epäasiallinen vallanjano, halu jatkaa omien voimien ääri rajoille ja vielä niiden jälkeenkin. Syntyy jopa haaveita vallanperimyksestä ja ehkäpä perintöprinssleistäkin. Toimikausien rajoittaminen kahdeksi perättäiseksi kuusivuotiskaudeksi on hyvin oikeaanosunut. Se antaa riittävästi pitkäjännitteisyyttä toteuttaa perustuslakiemme presidentille antamia tehtäviä ohjata tätä valtiolaivaa maailman merillä pienen kansamme turvaksi. Uudistusta on tältä osin hyvin painokkaasti tuettava.

Käydyssä keskustelussa on voimakkaasti tuotu esiin presidentin vaalitavan muuttamisen aiheuttama paine valtaoikeuksiin. Tämä yhdistäminen ei minun mielestäni ole aivan selkeä. Nykyisen järjestelmän mukaan valittu edellinen presidentti käytti yli pitkän toimikautensa aikana valtaoikeuksia siinä määrin, että aika ajoin tunnettiin hyvin vakavaa huolestumista kansanvaltamme kohtalosta. Kun vaalitapaa nyt muutetaan ja toimikautsia rajoitetaan, presidentin valtaoikeuksien suhteen ei mielestäni ole sellaisia muutospaineita, jotka vaatisivat ainakaan eduskunnan hajottamista koskevan säännöksen muuttamista hallituksen esittämällä tavalla. Hallitushan esittää, että presidentti voisi hajottaa eduskunnan vain pääministerin esityksestä ja eduskunnan eri ryhmiä kuultuaan. Hallituksen esityksen yleisperusteluna on, että presidentin valtaoikeuksia suhteessa eduskuntaan

on vähennettävä ja eduskunnan arvostusta lisättävä.

Perustuslakivaliokunnan kannanottona sitä vastoin on todettavissa, että valtaoikeustarkistus vahvistaa ensi sijassa pääministerin asemaa ja tarkistuksen merkitys eduskunnalle on pääasiassa välillinen. On painava syy yhtyä tähän perustuslakivaliokunnan kannanottoon. Muutoksen syinä on keskustelussa esitetty edellisen presidentin toimikaudella suoritettujen eduskunnan hajottamiset ja niistä saadut kielteiset kokemukset. Tällä perusteella on nähty tarpeelliseksi estää presidenttiä käyttämästä itsenäistä hajottamisoikeutta ja haluttu sitoa hajotusoikeuden käyttäminen pääministerin tekemään esitykseen.

Meillä Suomessa on kaksi ylintä valtioelintä, jotka perustuslain mukaan saavat valtuutuksensa suoraan kansalta, eduskunta ja tasavallan presidentti. Nämä valtioelimet erottuvat selvästi kansan tahdon toteuttajiksi kansan itsensä antaman valtuutuksen perusteella. Pääministerillä ei perustuslakimme mukaan ole kansalta saatua valtuutusta, ja siten pääministerin asema näihin kahteen ylimpään valtioelimeen nähden on selvästi alempaa tasoa. Pääministerin mukaan tuominen eduskunnan hajottamistoimeen ei siten ole sopusoinnussa näiden periaatteiden kanssa ja rikkoo selvästi kahden ylimmän valtioelimen valtarakennetta. Hallituksen esitys ei siten lisää kansanvaltaa eduskunnassa, vaan antaa pääministerille ensisijaisen vaikuttamismahdollisuuden eduskunnan hajottamiseen. Tällä perusteella hallituksen esitystä edes perustuslakivaliokunnan muuttamassa muodossa ei ole mahdollista tukea eikä hyväksyä.

Valtioneuvoston jäsenten kelpoisuusvaatimusten suhteen olen ollut nykyisten vaatimusten säilyttämisen kannalla. Valtioneuvoston jäseneksi tulee nimittää vain syntyperäisiä Suomen kansalaisia, tietysti myös rehellisiä ja taitaviksi tunnettuja. Me elämme tässä maailmantilanteessa vapautumisen aikaa. Myös kansainväliset raja-aidat kaatuvat ja ihmisten liikkumismahdollisuudet maasta toiseen tulevat saamaan aivan uudet ulottuvuudet. Uusien ihmisten myötä tulee uusia näkemyksiä ja arvostuksia, jotka sisältävät, paitsi hyvää, myös meidän suomalaiseseen elämänmuotoomme huonosti sopivia elämäntuntemuksia. Näissä uusissa ja vielä tuntemattomissa oloissa meidän on turvatta-

va valtiovaltamme ylin toimeenpaneva johto suomalaisena. Vain syntyperäinen suomalaisuus antaa riittävät takeet Suomen mielen säilymisestä. Kun valtioneuvostossa päätöksensä tekevän tasavallan presidentin kelpoisuusvaatimuksena on syntyperäinen Suomen kansalaisuus, on hyvin luonnollista, että saman pöydän ääressä saman asian käsittelyyn osallistuva valtioneuvoston jäsen on myös syntyperäinen Suomen kansalainen.

Hallituksen esitystä en ole myöskään voinut hyväksyä siltä osin, kuin se koskee pääministerin aloitteesta tapahtuvaa eron myöntämistä yksityiselle valtioneuvoston jäsenelle muusta kuin eduskunnan luottamuspulan aiheuttamasta syystä. Pienen hallituspuolueen edustaja, ehkäpä yksityinen ministeri, saattaa puolustaessaan omaa hyvinkin perusteltua näkemystään joutua ristiriitatilehteen pääministerin edustaman mielipiteen kanssa, ja kaiken yllä tuossa tilanteessa voi väikkyä erottamisen uhka oikeana pitämänsä asian puolustamisessa.

Herra puhemies! Näillä perusteilla ehdotan, että ensimmäisen lakiehdotuksen käsittelyn pohjaksi otetaan perustuslakivaliokunnan mietintöön liitettyyn, nimelläni varustettuun VI vastalauseeseen sisältyvä lakiehdotus.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Minä kannatan ed. Joutsensaaren tekemää pohjaehdotusta.

Toinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

2) Asetus 29 päivästä joulukuuta 1989 valtiovarainministeriön hallinnonalan eräistä virkajärjestelyistä

Ainoa käsittely

Mainittu asetus (A n:o 37/1989 vp.)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3.

Keskustelua ei synny.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

3) Asetus 19 päivästä tammikuuta 1990 valtioneuvoston kanslian eräistä virkajärjestelyistä

Ainoa käsittely
Mainittu asetus (A n:o 40/1989 vp.)
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 4

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 4.

Keskustelua ei synny.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

4) Puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan työjärjestyksen 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Ainoa käsittely
Mainittu ehdotus

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on puhemiesneuvoston ehdotus. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään ehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 11 §, voimaantulosäännös, johtolause ja päätöksen nimike.

Asia on loppuun käsitelty.

5) Ehdotukset evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijoiden kokonaispalkkausjärjestelmää koskeviksi laeiksi

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 229/1989 vp.
Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 3

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 3.

Keskustelu:

Ed. Kokko: Herra puhemies! Käsittävänä olevan hallituksen esityksen tarkoituksena on evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijoiden palkkausjärjestelmän varsin oleellinen muuttaminen. Tähän asti voimassa olleesta luontoisetupalkkauksesta siirryttäisiin kokonaispalkkaukseen. Palkkauslaki ehdotetaan kumottavaksi ja tarpeelliset säännökset otettaviksi kirkkolakiin. Ehdotuksen mukaan lain voimaan tullessa luontoisetupalkkauksessa olevat viranhaltijat voisivat halutessaan edelleen jäädä luontoisetupalkkaukseen. Siirtymäkauden säännöksenä tällainen määräys on varmasti paikallaan ja tarpeellinen.

Kirkon palkkauslaki uudistettiin vajaat kuusi vuotta sitten. Silloin jo keskusteltiin kokonaispalkkaukseen siirtymisestä. Siihen ei kuitenkaan silloin vielä ollut valmiuksia kummallakaan osapuolella. Yleisesti muilla aloilla yhteiskunnassamme on jo jonkin aikaa sitten siirrytty kokonaispalkkaukseen, yleensä kaikilla aloilla.

Viime vuosina monet kirkon palkkauslain alaiset viranhaltijat ovat hakeneet lupia luopua virka-asunnosta. Palkkauslaki antaa tällaisen mahdollisuuden viranhaltijakohtaiseina. Seurakuntien suostumuksella kirkkohallitus on viime vuosina tehnyt runsaasti myönteisiä päätöksiä näihin hakemuksiin. Tilaston mukaan jo yli puolet papeista on tällä hetkellä kokonaispalkkauksessa. Tähän kehitykseen on ollut vaikuttamassa useita eri tekijöitä. Vanhat, kookkaat pappilat ovat monesti epäkäytännöllisiä asuntoja perheen koko ja tarpeet huomioon ottaen. Tärkein vaikuttaja lienee kuitenkin luontoisedun verotusarvojen voimakas korottaminen. Omasa tai vuokra-asunnossa asuminen on tullut taloudellisesti huomattavasti edullisemmaksi.

Ehdotettujen lainmuutosten mukaan pappi, lehtori ja kanttori palkkauksesta ja muista etuuksista määrättäisiin virkasäännössä. Luonnollisesti palkkauksen yksityiskohdista sovitaan virkaehtosopimusmenettelyä noudattaen. Virkasäännössä voitaisiin antaa tarkempia määräyksiä viranhaltijan

velvollisuudesta asua virka-asunnossa tai niin lähellä virantoimituspaikkaa, ettei virka-tehtävien hoito kärsi asunnon etäisyyden johdosta. Tämän lainkohdan soveltaminen on herättänyt epäilyksiä viranhaltijoiden taholla. Kuitenkin määräys on tarpeellinen seurakunnan työn luonne huomioon ottaen. Yhteys viranhaltijaan voi joskus olla tarpeellista vaikka vapaa-aikanakin.

Tässä yhteydessä on myös kyselty, mitä tapahtuu vanhoille, kulttuurihistoriallisesti arvokkaille pappiloille. Tämä on varmasti aiheellinen huoli. Kuitenkin tähän mennessä on voinut havaita, että asuntokäytöstä vapautuneita pappiloita ei ole suinkaan purettu, vaan seurakunnat ovat löytäneet niille muuta sopivaa käyttöä. Arvokkaimpia niistä voitaneen tulevaisuudessa myös suojella rakennussuojelulain perusteella silloin, kun ne poistuvat kirkollisesta käytöstä.

Kirkolliskokouksen päätöksestä liikkeelle lähtenyt muutosesitys on tarpeellinen. Seurakuntien viranhaltijat tulevat nyt paremmin tasavertaiseen asemaan muiden viranhaltijoiden kanssa asumisen ja palkkauksen suhteen. Ehkä tällä vähäiseltä osaltaan on vaikutusta tulevaisuudessa myös uhkaamassa olevan pappispulan poistamiseen.

Laki- ja talousvaliokunta on yhtynyt hallituksen esitykseen sellaisenaan.

Ed. Väänänen: Herra puhemies! Tämä lakiesitys on sinänsä aivan aiheellinen, ja sitä vastaan ei ole mitään huomauttamista.

On kuitenkin todettava, että laki- ja talousvaliokunta ei mietinnössänsä ole kiinnittänyt asian kulttuurihistorialliseen puoleen paljonkaan huomiota. Kysymyksessä on laki, joka nyt lopettaa vanhan suomalaisen pappilakulttuurin yhteiskunnastamme. Kun näin on, niin mielestäni asiaan on syytä kuitenkin palata, jos voisi sanoa, tietynlaisen pappilakulttuurin hautajaispuheen muodossa. Kun ajankohta kuitenkin on varsin myöhäinen tänään, niin pyydän palata asiaan toisen käsittelyn yhteydessä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

Lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti

perustuslakivaliokuntaan

6) Hallituksen esitys n:o 9 laiksi Suomen Hallitusmuodon 87 §:n muuttamisesta

toiseen lakivaliokuntaan

7) Hallituksen esitys n:o 11 laiksi liike- ja yhteisötunnuksen luovuttamisesta

8) Ed. Kietäväisen ym. lakialoite n:o 7 laiksi kuntajaosta annetun lain muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Puhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin laki- ja talousvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Anttila: Arvoisa puhemies! Ottaen huomioon, että on perjantai-iltapäivä, ehdotan, että tämä ed. Kietäväisen lakialoite jätetään pöydälle ensi tiistain täysistuntoon, jotta siitä voidaan käydä silloin laajemmin keskustelua ja jotta aloitteen tekijäkin voi olla keskustelemassa.

Toinen varapuhemies: Koska asiaa ei ole yksimielisesti päätetty lähettää valiokuntaan, on se jäävä pöydälle. Kehotan seuraavia puhujia käyttämään puheenvuoron pöydällepanon ajasta.

Keskustelu pöydällepanosta julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Anttila ehdottanut, että asia pantaisiin pöydälle ensi tiistain istuntoon.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ed. Anttilan ehdotus hyväksytään ja asia pannaan pöydälle ensi tiistain täysistuntoon.

9) Ed. Riihijärven ym. lakialoite n:o 6 laiksi tieliikennelain 1 ja 64 §:n muuttamisesta

lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti liikennevaliokuntaan.

10) Ed. Moilasen ym. lakialoite n:o 8 laiksi tieliikennelain muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin liikennevaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Moilanen: Herra puhemies! Viime vuosina liikenneturvallisuuden heikkeneminen maassamme on kehittynyt huolestuttavaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Liikenteessä kuolleiden määrät ovat jälleen kääntyneet nousuun. Onnettomuuksien syyt ovat moninaiset. Usein syy on liian suuri tilan nopeus. Toinen ja erittäin vakava syy on moottoriajoneuvon kuljettaminen alkoholin vaikutuksen alaisena. Rattijuopumusongelmat ovat tulleet maassamme niin vaikeiksi, että jo nyt yleisesti ollaan huolestuneita asiasta, siitä puhutaan, sitä päivitellään ja vaaditaan toimenpiteitä tilanteen korjaamiseksi.

On myös todettu näissä keskusteluissa, ettei ole mitään yhtä ratkaisua tähän asiaan. Kun ei ole mitään patenttiratkaisua, sen vuoksi on monesti myös päädytty siihen, että rattijuopumusyksymykselle ei juuri mitään voida tehdä. On todettu, että rangaistukset eivät auta ja uusijoita on rangaistuksista huolimatta.

Nämä kaikki väittämät osittain pitävät paikkansa. Tarvitaan monia samanaikaisia toimenpiteitä, mm. asennekasvatusta ja yleisen mielipiteen muokkaamista rattijuoppoudelle kielteiseksi ja sitä paheksuvaksi. Se on eräs merkittävä tekijä. Asennekasvatus vain vaikuttaa hitaasti. Yleensä valvonta on myös

auttanut. Se on nyt jo nähty. Kun poliisi aktiivisesti puhalluttaa autoilijoita, sillakin on oma merkityksensä asiassa. Mutta eräs erittäin merkittävä seikka ja peruskysymys rattijuopumusasiassa on, että on lähdetty promillerajan linjalle. Kun on olemassa promilleraja, silloin ilman muuta lähtökohta on se, että saa juoda jonkin verran ja sitten vielä voi ajaa autoa, sen sijaan, että periaate olisi, että "kun ajat, et ota, ja kun otat, et aja".

Tämän vuoksi kristillisen liiton eduskuntaryhmä on toistuvasti edellyttänyt täyden raittiuden periaatteen kirjaamista tieliikennelakiin. Tällöin, kun asenne olisi se, että vain selvin päin ajetaan, ei lähdettäisikään tälle linjalle, että mietitään, kuinka monta voin ottaa, että vielä voi ajaa. Vaikka olisi hyvä tarkoitus, että ei ota yli promillerajan, silti siinä jo fyysisistä ominaisuuksista riippuen voidaan ylittää promilleraja. Toisaalta totta on myös se, mitä mm. länsisaksalaiset tutkimustulokset ovat osoittaneet, että jo 0,2—0,3 promillen tilanne aiheuttaa olennaisia häiriöitä ja olennaisesti heikentää näkö-, havainnointi-, reagointi- ja arviointikykyä. Jo vähäinen häiriö näissä toiminnoissa voi aiheuttaa tuhoisan liikenneonnettomuuden etenkin nykyaikana, jolloin liikennetiheys on varsin suuri.

Ruotsi on tehnyt tässä asiassa oikeat johtopäätökset. Siellä on kiinnitetty myös tähän ongelmaan huomiota ja ei ole vain tyydytty päivittelemään tilannetta, levittelemään käsiä ja toteamaan, että mitään ei voida tehdä ja että kyllähän niitä rattijuoppoja kuitenkin on, vaikka kuinka lakia tiukennettaisiin tai mitä tahansa tehtäisiin. Ruotsissa promillerajaa on alennettu 0,5:stä 0,2:een. Siellä ei ole vielä kirjattu täyden raittiuden periaatetta, mutta 0,2 on asetettu rajaksi. Sitä on perusteltu sillä, että mittausvirheitä tulee aina siinä määrin, että 0,2 on sen vuoksi sopiva raja.

Joka tapauksessa tässä kohden Suomenkin tulisi ottaa mallia Ruotsista, vaikka muutoin olenkin sitä mieltä, että tulee suhtautua kriittisesti niihin malleihin, mitä tulee muista maista, koska mikään malli ei sellaisenaan toisesta maasta sovellu toiseen.

Kristillisen liiton eduskuntaryhmä esittää nimelläni kulkevassa lakialoitteessa tieliikennelain muuttamiseksi, että moottoriajoneuvon kuljettaminen alkoholia nauttineena olisi kielletty. Tämä merkitsisi sitä, että mootto-

rikäyttöistä ajoneuvoa, juna tai raitiovau-
nua ei saa kuljettaa henkilö, joka on nautti-
nut alkoholia niin, että hänen veressään on
ajon aikana alkoholia. Tämän lakialoitteen
hyväksyminen merkitsisi ns. täyden raitti-
uden periaatteen kirjaamista lainsäädäntöön.
Herra puhemies, olen vakuuttunut, että jos
tämä esitys hyväksyttäisiin, se myös merkit-
tävästi kohentaisi liikenneturvallisuutta ja
merkittävästi vähentäisi niiden ihmisten ja
perheiden tuskaa ja kärsimystä, jotka nyt
ovat rattijuoppojen toimien uhreina ja joiden
kärsimykset ovat aivan turhat ja sanoin
kuvaamattomat.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään
ja asia lähetetään liikennevaliokun-
taan.

Pannaan pöydälle puhemiesneuvoston eh-
dotuksen mukaisesti seuraavaan täysistun-
toon

11) Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 2

12) Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 2 (A n:o 39/1989 vp.)

13) Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 3 (A n:o 35/1989 vp.)

Toinen varapuhemies: Eduskunnan
seuraava täysistunto on ensi tiistaina kello
14.

Täysistunto lopetetaan kello 16.11.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

M. V. Mandelin

